Самостійна Україна

INDEPENDENT UKRAINE

Із змісту

ЧІКАҐО **НЮ-ЙОРК**

— ВЕРЕСЕНЬ — ЖОВТЕНЬ, 1960 —

САМОСТІЙНА
УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

Ukrainian Monthly Magazine

Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.

Edited by Editorial Staff
Editor in Chief Wolodymyr Shemerdiak

Yearly subscription $4.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago, Illinois

Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України
Редагує Колегія
Головний Редактор Володимир Шемердяк

Адреса Редакції і Адміністрації:
"INDEPENDENT UKRAINE"
Chicago 22, Ill.
2315 W. Chicago Ave.
Phone: ARmitage 6-0066

Редакція застерігає собі право скорочувати рукописи. Передруки з «Самостійної України» дозволені тільки за поданням джерела. Передплата «Самостійної України» виносить річно: в ЗДА і Канаді — дол. 4.00, поодиноке число 50 ц. В інших країнах рівновартість.

Printed by
Ukrainian- American Publishing & Printing Co.
2315 W. Chicago Ave., Chicago 22, Ill.
Tel.: ARmitage 6-0066

БЕРІТЬ З НИХ ПРИКЛАД!

До тепер ми одержали такі результати з збіркової акції пресового фонду «Самостійної України»:

Друг Степан Коцюба зібрав 68.00 дол.. На його листу зложили:

Степан Коцюба	25.00 дол.
проф. Олександер Грановський	5.00 дол.
інж. Олександер Гайдай	5.00 дол.
Михайло Медвецький	5.00 дол.
Пилип Шайда	5.00 дол.
Б-С-Ш.	5.00 дол.
Петро О.	5.00 дол.
Євген М.	5.00 дол.
Іван Шайда	2.00 дол.
М. Михайлевич	2.00 дол.
Олександер Яцьків	1.00 дол.
Василь Проць	1.00 дол.
Євген Писарський	1.00 дол.
К. Малайчук	1.00 дол.

Друг Михайло Логай зібрав 35.00 дол. На його листу зложили:

Михайло Логай	5.00 дол.
Б. Валли	3.00 дол.
А. Йоза	2.00 дол.
Є. Крочка	2.00 дол.
Микола Цьвян	2.00 дол.
П. Ґібс	2.00 дол.
Л. Тесло	2.00 дол.
Д. Понай	2.00 дол.
А. Вестковський	2.00 дол.
Л. Гребс	2.00 дол.
Р. Маковський	2.00 дол.
Р. Декер	1.00 дол.
Т. Джеймс	1.00 дол.
В. Паргбурн	1.00 дол.
В. Хоровський	1.00 дол.
В. Гусейко	1.00 дол.
Макар Ужвій	1.00 дол.
В. Вронський	1.00 дол.
Н. Рейнольдс	1.00 дол.
Б. Чіпеля	1.00 дол.

Друг Федосій Кравець зібрав 23.00 дол. На його листу зложили:

Федосій Кравець	10.00 дол.
Іван Шпак	10.00 дол.
Осип Ліпкевич	3.00 дол.

Друг Михайло Каркоць зібрав 21.00 дол. На його листу зложили:

Михайло Каркоць	3.00 дол.
Петро Каркоць	3.00 дол.
Люся Каркоць	3.00 дол.
Василь Станиславів	3.00 дол.
Надія Каркоць	2.00 дол.
Тиміш Теліга	1.00 дол.
Іван Дячук	1.00 дол.
Єфремів	1.00 дол.
Степан Бойко	1.00 дол.
Йосип Ковалів	1.00 дол.
Роман Рибак	1.00 дол.
Василь Николаєнко	1.00 дол.

Усім Шановним Жертвонадцям і Збірщикам складаємо за цей їх гарний та діловий приклад наше ЩИРЕ СПАСИБІ.

Приєднуйтеся до їх почину, щоб спільними силами дати «Самостійній Україні» належні фінансові засоби!

Найвищий вже час щоб остаточно полагодити справу збірки на пресовий фонд «Самостійної України» і все, що до неї відноситься — негайно нам переслати.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік XIII | ВЕРЕСЕНЬ-ЖОВТЕНЬ, 1960 | Ч. 9-10(139-140)

Проф. В. Доманицький

ЕТАПИ РОЗВИТКУ НАУКИ ПРО НАЦІЮ

Т. Шевченко (передсмертний період). Шевченко повернувся з заслання до Петербургу дня 27 березня 1858 р. Він хотів перевидати новим виданням «Кобзаря» й «Гайдамаки», але ця справа натрапила на несподівані труднощі з боку жандармів. Друга справа, за яку боровся Шевченко ціле своє життя, — звільнення селян з кріпацтва, теж якось затяглася й не було познак, щоб російський уряд швидко цю справу вирішив. Шевченкові вривався терпець. Заклик до національної революції у вірші «Я не нездужаю нівроку» в листопаді 1858 р. він написав:

> **«Добра не жди,**
> **Не жди сподіваної волі —**
> **Вона заснула: цар Микола**
> **Її приспав, а щоб збудить**
> **Хиренну волю, треба миром**
> **Громадою обух сталить**
> **Та добре вигострить сокиру,**
> **Та й заходиться вже будить.»**

Себто, лише революція, і то дуже крівава революція, може принести **волю.**

Любимий учень Шевченка маляр Честахівський записав одну промову Шевченка про поневолений наш нарід, що «поневіряється замордований панщиною, а кріпиться — незгасає: такий теплий, такий щирий, віруючий: «Ох! Боже батьку» говорив Шевченко. «Аж шум шумує у серці, як згадаєш, яку гірку випив та ще й досі п'є наш славний люд козачий, а таки не втеряв серця, а поганець — Москаль топче його личаком калюжним і сам не знає, паскуда, яке добро нівечить.» Це порівнення культурного рівня українського народу з рівнем московської культури, символізованої «личаком», було завершенням Шевченкових поглядів. Він вже ні в чому не хотів вірити Москалям. **Зміняє історіографічні погляди.** Він відвертається від Хмельницького і схиляється до Мазепи. Усе московське його просто тепер дратує. Особливо ненавидів Петра І, Катерину II, Миколу І та його дружину Олександру — як головних чинників завоювання та гноблення немосковських народів. Показуючи якось гостям свій рисунок з доби Мазепи, Шевченко вклав в уста Мазепининого небожа Войнаровського таке звернення до козаків, що хотіли перейти на московський бік: «Ось підождіть трошки, тільки дайтесь москалеві запрягти вас в шори та в вбори, а тоді вже, поки сві-

Богдан Боцюрків

МИКИТА ХРУЩОВ

(Продовження)

Смерть Сталіна

В розгарі нової чистки і зростаючої паніки на верхах компартії й совєтської бюрократії, ТАСС проголосив 4 березня 1953 р., що «вночі з 1 на 2-го березня тов. Сталін мав вилив крови з мозгу... Для лікування тов. Сталіна поликано найкращий медичний персонал... Лікування проходить під наглядом Міністра Здоровля... Над лікуванням постійно наглядають Центральний Комітет і Совєтський Уряд... [1]). Два дні пізніше, 6 березня, радіо Москва повідомило, що **шість годин** раніше перестало битись серце соратника Леніна, надхненого продовжувача діла Леніна, мудрого учителя і вождя партії і народу... [2]).

Нез'ясоване опізнення як першого бюлетеня про фатальну недугу Сталіна так і повідомлення про його смерть, попередній арешт довголітних кремлівських лікарів [3]) та, зокрема, **своєчасність** смерти диктатора (коли чистка докочувалась уже до членів Президії ЦК) — викликали закордоном оправдані сумніви що-до офіційної версії смерти Сталіна та здогади, чи часом його «найблищі соратники» не «викінчили» самі «вождя», рятуючись від сподіваного знищення «старої гвардії» в Кремлі [4]). Скупі дані про обставини смерти Сталіна не дають змоги повністю вияснити цю загадку, ще більше яку поглиблює безслідне зникнення із смертю диктатора його найближчої родини та його правої руки — лейтенант-генерала А. Н. Поскребишева, керівника

та сонця, він буде вашим погоничем, а ви — повозарі чужого тягла».

В осени 1859 р. Шевченко в третій раз відвідав Україну. Тут він написав:

«Якби ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув,
Та на замчище подививсь!
Якби ти на світ не родивсь,
То не купавби я в калюжі
Тебе преславного.... амінь!»

Слава **Шевченка.** Рік 1860 був роком найбільшої за життя Шевченка слави й знаности. У середині січня таки вийшов «Кобзар», надзвичайно обкраяний цензурою. В лютому, в журналі «Народное Чтеніе» з'явилася автобіографія Шевченка в формі листа до редактора, а літом Шевченко надрукував свій лист до поміщика Фльоровського, дідича — власника його братів та сестри. Поміщик боронився, вів спір з Шевченком. Поступові люди дивилися на Шевченка як на пропаґандивну постать, як на взірець тих скарбів, що заховані в закріпаченому селянстві і не можуть вибитися на світ божий. В цьому ж році в журналі «Современникъ» з'явилася велика рецензія Добролюбова на нове видання «Кобзаря». Добролюбов писав: « Він — поет цілком народний. Такий, якого ми (себто Москалі — «Великороссы» — В. Д.) не можемо вказати в себе». А в «Русскомъ Словѣ» вмістив похвальну рецензію поет М. Міхайлов. Обидва критики підносили народно-національний характер Шевченкової творчости. Павло Зайцев про рік 1860 каже: «Його слава, як поета, греміла по всій Росії і знаність його була просто винятковою».

Шевченко — національний пророк. Шевченко все мучився питанням: «Чому український нарід втратив свою незалежність і самостійність?» — Прийшов до переконання, що головна причина це розбіжність стремлінь, неодностайність, незгода в рядах провідників українського народу. Дня 27 травня 186- р., він написав «Молитву», яку закінчує:

«А всім нам вкупі на землі
Єдиномисліє подай
І братолюбіє пошли».
«През незгоду всі пропали —
Самі себе звоювали»....
....«Без жодної політики
Озьмітеся всі за руки»....

Порівняймо «Молитву» з «Думою» гетьмана Мазепи:

Ця думка зародилася в його душі, мабуть, ще в Хвастові р. 1846, коли він слухав пісень про розбіжність стремлінь Мазепи й Палія. Бо вже в «Іржавці» 1847 р. висловлює жаль, що їх не «єднали».

Дня 26 листопада 1860 р. Шевченко написав свій останній твір національно-політичного змісту під наголовком «Бували війни й військовії чвари». В ньому Україна представлена в образі козака-дуба, що його «херуть і тлять» «людські ша-

всемогучого особистого секретаріяту Сталіна [5]). Пізній вік Сталіна (73 р.) та вістки про лихий стан його здоровля у повоєнні роки, очевидно, скріплюють офіційну верзію, хоч і не виключено, що неминучу смерть Сталіна могли прискорити якісь події в Кремлі. Кілька років пізніше, покликаючись на члена партійної Президії П. К. Пономаренка, французька преса подала верзію, буцім то залив крови у Сталіна наступив **раніше,** на засіданню Президії «під кінець лютого 1953 р.», після того, як Ворошилов гостро виступив проти сталінського пляну масової депортації совєтських жидів до т. зв. «Єврейської Автономної Області» (Біробіджану) на Далекому Сході [6]). Які, одначе, не були б сравжні обставини смерти Сталіна, вона несподівано штовхнула совєтський режим в обійми незвичайної серіозної політичної кризи, в центрі якої стала негайна проблема політичної сукцесії, питання сталінського наслідника.

Проблема політичної сукцесії в СССР

Спосіб спадкування політичної влади завжди являвся як один із основних показників політичної стабільности всякої політичної системи так і зеркалом фактичного співвідношення сил між її складовими елементами. Для всякого режиму — смерть провідника чи володаря це кризовий момент, в якому переривається тяглість верховної влади та створюється силова порожнеча яка мусить бути негайно виповнена новим провідником (чи групою провідників) щоб таким чином запевнити державі безперервний провід, єдність та динаміку. Не одна революція та чимало громадянських і міжнародніх воєн мали своїм джерелом смерть володаря та відсутність ефективного методу висунення, закріплення та легітимізації його наслідника.

шелі» — «няньки, дядьки отечества чужого», — своїх таки перевертні. Щож з того буде?

> **— «Козак безверхий упаде,**
> **Розтрощить трон, порве порфіру»**
> **Й роздушить їхнього куміра...**
> **А в того дуба .**
> **«... тихо, любо**
> **Зелені парості ростуть...**
> **і виростають!»...**

І цей вірш став пророчим — впав російський трон і «тихо, любо» виростає українська нація.

Шевченко — академік ґравюри. Дня 2 вересня 1860 р. Рада Петербурзької Академії Мистецтв надала Шевченкові титул академіка ґравюри, а дня 4 вересня на урочистих загальних зборах Академії цей титул за ним затверджено. Отже Шевченко досягнув найвищої позиції, яку тільки міг мати в Росії діяч образотворчого мистецтва. Згідно з традицією школи новий академік мав взяти участь у звітовій виставці академії. Шевченко виставив декілька офортів й олійний образ, який він в каталозі виставки назвав «Автопортрет». В дійсності це був тільки «психологічний автопортрет». Був цє твір високої мистецької вартости — «по рембрандтівському» виконане погруддя гнівного, грізного українського вождя-революціонера»... «Мистецька вартість образу була в яскраво відданому революційному патосі українського народного вождя — месника, зображеного в смушевій шапці (в свиті — В. Д.), українській вишиваній сорочці, з сергою в усі». Шапка тут символ урядової гідности — авторитету, виконання громадських обов'язків; серга — солідарність з запорожцями, з їх боротьбою за волю українського народу. Образ викликав певну сензацію. Його треба вважати заповітом Т. Шевченка в малярстві й скульптурі.

Посмертна оцінка Шевченка. Але за сім місяців — дня 26 лютого 1861 р. серце Тараса Шевченка перестало битися. Про нього тоді багато писали, але з того всього безперечно найкращою й найправдивішою була оцінка його творчости, яку дав російський критик Аполон Григорьєв. У квітневому числі журналу «Время» він написав: «Щодо краси й сили поезії багато хто ставлять Шевченка врівень із Пушкіном і з Міцкевічем. Ми підемо далі: у Шевченка сяє та гола краса поезії народної, якої у Пушкіна й Міцкевіча лише іскорки блищать. Натура Шевченка світліша, простіша й щиріша від натури Гоголя... Шевченко останній кобзар і перший великий поет нової великої літератури.»

Але Шевченко був не лише поетом, малярем і академіком ґравюри. Він був також українським націотворчим чинником і ідеологом національної революції — визволення поневолених народів. Тому за головну — центральну ідею його життя й творчости треба визнати: збройну, визвольну боротьбу по-

Модерна конституційна практика здебільша розв'язала проблему політичної сукцесії оформлюючи основним законом техніку спадкування верховної влади (primogenitura у спадкових монархіях, прямі або посередні вибори у республіканських устроях) та визначуючи дану техніку критерієм леґітимності нової влади. По своїй природі, одначе, автократичні системи і модерні диктатури (не зважаючи на оманну «конституційну» фасаду останніх) виключають конституційну роз'вязку питання політичної сукцесії. Як писав в 1920 р. Ленін [7]) — архітект найбільш «досконалої» тоталітарної диктатури, у якого могли чимало навчитись як Мусоліні так і Гітлер:

> «наукове поняття диктатури означає не більше й не менше, як необмежену владу, основану прямо на силі, не ограничену нічим, не зв'язану ніякими законами або абсолютними правилами» [7]).

«Творчо застосовуючи» Маркса й Енґельса, Ленін — очевидно, усвідомляючи незрілість царської Росії для клясичної марксистської клясової революції — вихолостив марксове поняття «диктатури пролетаріяту» із його мажоритарно-демократичного змісту, відкидаючи можливість пролетарського «самовизволення»; без ідейного «запліднення» й політично-організаційного керівництва «авангардом» — соціялістичною інтеліґенцією й професійними революціонерами — пролетаріят не в силі піднестися понад «проф-спілкову свідомість» [8]). За фасадою диктатури пролетаріяту, Ленінська теорія й практика встановлює фактичну диктатуру «авангарду» — войовничої, монолітної комуністичної еліти-партії, непомильної силою її марксистської теорії — об'єктивного ключа до минулого, сучасного й завтрішнього. Та водночас, ленінська док-

неволених народів проти імперіялізму та гноблення їх Росією.

Блюнчлі — швайцарський державознавець, так обґрунтував право існування національних держав: «Кожна нація є покликана й має право утворити свою державу. Як людство складається з певного числа народів, так і світ має бути поділений на стільки ж держав. Що нація, то — держава. Що держава — то нація» ... Політична практика скоро довела, що цей ідеал не до здійснення: чистий тип моно-національної держави ніде не був здійснений. Особливо трудно це зробити на національно-мішаних територіях, як от промислові райони (Саарщина, Горішний Шлеськ), або смуги вздовж етнографічних кордонів.

.7. ДОБА ПРОТИНАЦІОНАЛЬНОЇ РЕАКЦІЇ (1871 — 1914)..

Визволення народів. В Еспанії підчас революції 1873 р. відновила була свою державу Каталонія, але Еспанія збройною силою завоювала цю державу. На цю ж добу припадають такі політичні акти, як заборона друкованого українського слова в Росії (указ Валуєва 1876 р.), як примусова асиміляція поневолених народів у Німеччині та в Угорщині, як зловживання польської адміністрації в Східній Галичині та багато інших.

Перша революція в Росії 1905 р.. Перша революція в Росії (1905 р.) принесла поневоленим народам Росії великі полегші. Стало можливим друкувати книжки в українській мові. В новозаснованому російському парляменті — «Державній Думі» — першій і другій (1905, 1906 р.) була значна кількість послів від поневолених народів. Число поневолених народів Росії сягало тоді дуже поважної цифри — дев'яносто вісім. Національно — визвольні змагання в Росії після 1905 р. сильно активізувалися, особливо в західній її полосі Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польша, Білорусь, Україна, Грузія, Вірменія.

Столипінська реакція 1907-1910. Але вже р. 1907 почалася в Росії реакція т. зв. «Столипінській режим». Перші дві «Державні Думи», що вимагали реформ, були розпущені. Року 1907 уряд (без парляменту) видав новий «закон» про вибори до Державної Думи, де були посилені позиції дворянства та цензових елементів, а звужені права немосквинів (невеликоросів) — т. зв. «инородцевъ». На основі цього «закону» була вибрана третя Державна Дума. А всеж і в ній було кілька десятків послів від поневолених народів.

Урядові національні статистики. В зміст національної політики входить не лише справа самоозначення народів, але й справа національного самоозначення окремої людини — громадянина тої чи іншої держави. Довоєнна европейська полінаціональна держава зацікавлена була в тому, щоби число громадян панівного в державі народу було якнайбільшим, а число громадян з поневолених народів-національних «мен-

трина партії — зразкова для західніх соціялістичних пар-армій чи орденів чим для затій [9]) — вміщала в собі зерна особистої диктатури в лоні партії і над партією, з яких в останні роки життя Леніна, а зокрема за його наслідника, розвинулася чужа клясичному марксизмові деспотія «геніяльного вождя». Як це пророчо завважив ще в 1904 р. Троцький, ленінський «демократичний централізм» неухильно вів до процесу централізації влади в партії:

> «... партійна організація замінює партію, Центральний Комітет замінює партійну організацію, а врешті диктатор замінює Центральний Комітет» [10]).

Очевидно, концепція єдиного, всемогучого диктатора не вміщається в оригінальну марксистську систему, згідно з якою не одиниця, а соціяльна кляса, як виразник певних «продуктових сил» та даних «виробничих відносин», являється творцем історії [11]). Чуже, в теорії, поняття індивідуального «вождя» й ленінізмові, який наголос ставить на партію як колективний «революційний авангард» пролетаріяту. Тому й не дивно, що советська політична й конституційна теорія послідовно уникала відповіді на питання, що стається із хвилиною, коли неповторний «вождь партії і народу» зникає із самотніх вершин советської диктатури? Характерними викрутасами советських правників і теоретиків були або гіпокритичні відклики до советської «конституції» з її псевдо-виборчою процедурою, або побожні настоювання, що партійне керівництво завжди було «колективне», зосереджене в Центральному Комітеті партії (чи там в Політб'юро), регулярно вибираному партією згідно з її статутом [12]). Коли ж одначе сталінські наслідники офіційно виявили, що через майже двад-

шостей» (у Франції їх звали «аложені», в Росії «инородцы») — було якнайменшим. Державна статистика реєструє громадян також і під оглядом національним. Об'єктивної підстави (ознаки нації) для цього нема. Найчастіше беруть за таку ознаку рідну мову (Mutersprache), або розговірну мову, — часом — релігію. Для Австрії та Польщі найпевніші дані давала якраз віроісповідна статистика. Державна статистика не скрізь і не завжди була об'єктивною, програмово фальшуючи дані про поневолені народи. Напр., царська Росія не визнавала української мови за окрему мову, Еспанія — каталонської, Франція — провансальської. Це збільшувало статистичні числа для панівних народів. Довоєнна Угорщина нехтувала свої національні меншості. Все це гальмувало й обмежувало можливість національного самоозначення поодиноких громадян поневолених народів.

Урядова цензура історичних і національно-ідеологічних творів. Розуміючи значіння правдивих історичних та національно-ідеологічних творів для поширення й поглиблення національної свідомости поневоленого народу, панівні народи дуже часто встановлювали гостру й підозріло-придирливу цензуру, що не пропускала правдивих відомостей з історії поневоленого народу, думок національних ідеологів, національних поетів, тощо. Особливо гострою була цензура в царській Росії. Там писати правду про Мазепу вважалося державною зрадою, ірридентою, і сильно каралося. Історія України, що її написав О. Мартос в 40-вих роках XIX ст., десь стратилася й не побачила світу. «Гайдамаки» Т. Шевченка та «Тарас Бульба» М. Гоголя тільки тому побачили світ, що малюють боротьбу українців з Поляками. «Кобзар» Т. Шевченка р. 1840 вийшов з порівнюючи незначними пропусками, але р. 1860 — сильно порізаний. Над поетами й мислителями шалів урядовий терор: К. Рилеєв був повішений, Чаадаєв — посаджений в дім божевільних, **Т. Шевченко** відданий в салдати й засланий на десять літ у Закаспійські пустелі, проф. історії Й. Бодянський, що видав «Історію Русів», був звільнений з посади. Поети й письменники примушені були вживати алегорій Езопової мови. Тому в Росії не тільки українська історіографія, але й українська поезія та проза були однобоко викривлені, порізані, обернені на захист російських і московських інтересів. Це все зменшувало можливості для зросту національної свідомості поневолених народів і вони поступово денаціоналізувалися та асимілювалися.

Типи держав у світі. В XIX ст. порівнюючи рідко зустрічався тип мононаціональної держави (Nationalstadt): Голяндія, Норвегія, Швеція, Болгарія, Сербія, але й вони мали «нацменшості»: німців, ляпляндців, македонців. Поруч з ним залишився жити старий тип національно-мішаної «держави народів» (Nationalitatenstaat) — полінаціональної держави. Цей тип має три підтипи:

1) Своєрідний Швайцарський, з кантонально-федеративним

цять років «колективне керівництво» являлося фікцією, учені апологети «совєтської демократії» з місця визнали, що т. зв. «культ особи» (офіційний евфемізм для сталінської деспотії) являвся «ухилом від ленінського принципу колегіяльности» [13]) — історично-зумовленим винятком, який буцімто тільки й підтверджував правило. Таким чином, в площині совєтської теорії, проблема по-сталінської сукцесії була зведено виключно до «відновлення колективного керівництва» [14]).

Сам Ленін, який не міг не усвідомлювати своєї виняткової ролі, як бездискусійного керманича партії й держави, ніколи не вийшов поза цю ж формулу «колективного керівництва», як розв'язку питання сукцесії в СССР. Диктуючи свій знаменитий «заповіт» зимою 1922-3 рр. Ленін не покористувався своїм винятковим авторитетом в партії, щоб іменувати свого наслідника. Питання наслідника порушувалось у ленінському «заповіті» лиш в негативному сенсі: вказуючи на те, що «товариш Сталін сконцентрував у своїх руках величезну владу», він запропонував Центральному Комітетові партії «знайти спосіб щоб усунути Сталіна з цієї позиції» (генерального секретаря ЦК) [15]). Позатим, ленінський «заповіт» поєднював критику з похвалами по відношенні до інших його співробітників, щоб таким чином дискваліфікувати кожного з них як потенціяльного кандидата на диктатора, а водночас підкреслити, що усі вони, на думку Леніна, необхідні у колективному проводі партії. Повністю усвідомлюючи наростаючий конфлікт між Троцьким і Сталіном, Ленін пропонував найближчому з'їздові партії подвоїти членство в ЦК для того, щоб злагіднити цей конфлікт між цими «двома найздібнішими членами» то-

устроєм, частими всенародніми референдумами й повною культурно-національною автономією для трьох націй, що складають населення Швайцарії (німецької, французької, та італійської); цей підтип для багатьох поневолених народів і націологів став ідеалом, мрією, програмою-максимум.

2) Австро-Угорський (після 1876 р.) з неоднаковим положенням поневолених народів у кождій з двох частин Австро-Угорщини; в австрійській частині існували Вседержавний (Віденський) парлямент і краєві (обласні, провінційні) сойми, частинна культурно-національна автономія для Чехів, Поляків, Українців (в Східній Галичині та в Буковині); існував австрійський закон ч. 142 з дня 21. 12. 1867 р., а в ньому стаття 19 про рівноправність всіх народів в Австрії та про забезпечення (ґарантію) їм вільного національного розвитку, й про право вживання їх мови в громадському житті, в школах, установах і судах; ця стаття мала лише декляративне значення, бо пізніше не було видано законів про введення вичислених ґарантій у життя. В Мадярській (Угорській) «короні св. Стефана» існував парлямент (у Будапешті) з куріяльними, дуже часто фальшованими, виборами і створилися дуже тяжкі умови існування для поневолених народів (хорватів, словаків, закарпатських українців).

3) Централістичний — без будьяких національних прав для поневолених народів (Франція, Німеччина, Велика Британія, Росія, Туреччина).

Теорія нації в Австро-Угорщині. Австро-Угорщина була мозаїкою націй, свого роду живим етнографічним музеєм. Тут боролися народи державні (австрійські німці, угри) з народами поневоленими, які переживали процес свого національного відродження й бажали визволитися. Державні народи стреміли зберегти свій стан посідання. Тому саме Австро-Угорщина була тереном багатьох національних теорій і проєктів. З націологів-чехів ми згадали вже Ф. Палацького, Шафарика та Т. Ґ. Масарика; з австрійських поляків науково цікавився національною проблемою соціолог Л. Ґумплович (L. Gumplowicz), автор джерельної монографії «Право народів і мов в Австрії» (1879); з мадярів — барон Еетвеш (Eetves), теорія якого про нації як «історично-політичні індивідуальності» була дуже популярною в середині XIX ст. В Австро-Угорщині була також розроблена національна програма соціял-демократичної партії. З соціял-демократів працювали над національним питанням' К. Кавтський (K.Kautsky), автор розвідки «Народність і її початки» (1898); К. Реннер (K. Renner), автор праць: «Держава і нація» (під псевдонімом «Synopticus» — 1889), «Боротьба австрійських народів за державу» (1902), «Підвалини та розвиткові завдання Австро-Угорської монархії» (1906) і особливо — Отто Бавер (Otto Bauer), що написав модерну націологію в марксистському аспекті: «Національне питання і соціяльна демократія» [28]). З них Реннер висунув дуже цікавий проєкт модернізації та де-

дішнього ЦК і недопустити до розламу в партії [16]).

Ленінова недуга й політична нездарність Троцького обернули «заповіт» в нівець. Сталін дійсно сконцентрував у своїх руках «величезну владу». Дякуючи їй, міг не тільки спинити публікацію цього документу [17]), але й затримати за собою ключевий пост «ген-сек-а» партії [18]). Що більше, Сталін зумів обернути ленінську пропозицію — збільшення членства ЦК — в свою користь «пакуючи» у поширений ЦК своїх прибічників; здобуваючи таким чином піддержку більшости в номінально верховному (між з'їздами) органі партії, Сталін міг тепер «демократичним» шляхом поступенно ліквідувати «колективне керівництво» й закріплювати свою диктатуру в партії. Непередбачливо Ленін вложив в сталінські руки ще одну «законну» зброю проти «колективного керівництва»: в 1921 р., намагаючись зберегти централізовану, монолітню партію від розбиття внутрішньо-партійними спорами й фракціями, Ленін перепер на X. З'їзді РКП, не зважаючи на гостру опозицію, резолюцію «Про єдність партії», якою заборонено діяльність фракцій під загрозою «негайного й безумовного виключення» з партії [19]). Заборона організованих розходжень в поглядах та проскрипція «льояльної опозиції» в партійних рядах, незвичайно скріпили позицію партійного «апарату» (зокр. секретарської ієрархії в партії), який тепер залишився єдиним активним елементом в партії та одиноким леґітимним носієм (і творцем) «правильної генеральної лінії». Не припадково, що в червні 1957 р. на цю ж саму резолюцію з 1921 р. покликався й Микита Хрущов, коли йому прийшлося оправдати викинення його противників із Президії й ЦК партії, як «антипартійної гру-

демократизації устрою й адміністрації Австро-Угорщини, що мав перетворити її в «Наддунайську Швайцарію». Коли б австрійська влада була прийняла цей проєкт, — напевно історія Европи потекла б зовсім іншим руслом, ніж вона в дійсності потекла після 1914р.

Теорія нації в Німеччині. Р. 1912 в Берліні відбувся Другий Конґрес Німецьких Соціологів, присвячений виключно питанню про істоту нації. Звіт про конґрес є добрим джерелом науки про націю [29]). Цим конґресом підкреслювалося велике значіння національного питання в житті Европи, й спеціяльно — в житті Середньої та Східньої Европи.

Теорія нації у Каталонців. В Еспанії підчас першої еспанської революції 1873 р. на чолі каталонців стояв каталонський діяч Ф. Пі-й-Марґаль (Fr. Pi y Margall), який р. 1876 видав джерельну моноґрафію «Народи»[30]), що теоретично охоплює проблему нації в цілому.

Теорія у Франції. У Франції все панував безоглядний централізм — між нацією й державою не робилося ріжниці. Однаково провансальці та баски, каталонці та бретонці, ельзаско-лотаринські німці або фламандці все вважалися «французами». Аж після поразки Франції у війні з Прусією (1870-1871) з'явився трактат Е. Ренана (E. Renan), — бретонця французької культури, під назвою «Що таке нація» [31]). У ньому автор підкреслив значіння національної свідомости та стремління до волі, як найголовніших ознак. Ці риси, на його думку, є фактично «щоденним плебісцитом», що стверджує непереможне бажання нації бути та залишитися собою. Пізніше — р. 1908 з'явилася монографія Жоане (Johannet): «Національна засада» [32]), яка тільки підчас першої світової війни стала сильно читаною та впливовою.

Крім того, Франція (поруч зі Швайцарією) відограла велику ролю як країна традиційного азилю для національної еміґрації цілої Европи, зокрема — для «Союза Поневолених Народів» в роках 1912-1914. Цей союз був заснований у Парижі стараннями литовського еміґранта й видатного національного діяча Й. Ґабріса (J. Gabris) року 1912. Він почав видавати свій спеціяльний журнал «Аннали націй» (Les Annales des Nationalites), яскраво націоґрафічного характеру. Одне подвійне число цього журналу (1913, ч. 3-4) було присвячене питанню українському.

У зв'язку з цією акцією р. 1913 вийшов у Парижі збірник лекцій про поневолені народи Середньої та Східньої Европи з передмовою французького історика Ґ. Сеньобо. Заголовок книги й вступу до неї (пера Ґ. Сеньобо) такий: «Автономічні прямування в Европі» [33]). У вступі до книги Сеньобо зробив дуже добру аналізу національно-визвольних змагань в Европі напередодні І світової війни.

Теорія нації в Англії. Англію цікавили більше расові питання, конкретно — панування білої раси над кольоровими племенами, хоч вона мала і три національні проблеми в се-

пи», що загрожувала «єдності партії».

По-сталінське *interregnum*

Вмираючи в 1953 р., Сталін, наскільки відомо, не залишив по собі жодного заповіту, хочби й на подобу ленінському [20]). Не виключене, що Сталін вивищений до божеських висот прямо «не збирався» умирати; але, як про це ми згадували раніше, можливо й те, що пригадуючи незавидню долю ленінського «заповіту», Сталін збирався вирішити питання свого наслідника практичними, організаційними заходами, поєднаними із чисткою потенційних претендентів, та що саме Маленков намічувався на переємника сталінської влади. Якщо ця друга можливість відповідала дійсності, смерть Сталіна наступила ще заки закінчено передачу влади Маленкову та заки еліміновано його суперників. Останні, як виявилось, зберегли ще за собою доволі сили й впливу, щоб не допустити Маленкова перебрати повноту диктаторської влади та приневолити його прийняти формулу «колективного керівництва» усіблену «тройкою» Маленкова, Берії й Молотова.

Офіційний комунікат про смерть «вождя», яким, очевидно стривожені, «соратніки» Сталіна кликали «совєтський народ» об'єднатися кругом ЦК і уряду та перестерігали перед «всяким безпорядком і панікою» — не згадував нічого про те, хто заступив померщого диктатора в Кремлі. Щойно 24 години пізніше, очевидно після затяжних нарад, дискусій і компромісів між кремлівською верхушкою, **Правда** й **Ізвєстія** проголосили «Постанову спільного засідання Пленума ЦК КПСС, Ради Міністрів та Президії Верховної Ради», якою, «для запевнення безперебійного й правильного керівництва», внесено основні зміни в структуру й персонал керівних партійних і держав-

бе вдома: дуже гостру й суто політичну ірляндську (Південної католицької Ірляндії), шотляндську, та тоді ще лише мовну й культурно-національну — кімрийську — в Уелсі. До світової війни 1914 р. цим рухам не було присвячено жодної розвідки. Але два дослідники з Англії присвятилися студіям національних відносин в Австро-Угорщині. Це був шотляндець англійської культури Р. В. Сетон-Вотсон (R. W. Seton-Watson) та кореспондент Лондонського «Times» В. Стід (W. Steed).

Сетон-Вотсон, побувши в Австро-Угорщині та на Балканах, переконався, що ці країни є «небезпечною зоною» для миру в Европі. Від р. 1907 він попереджував світову опінію, щоб запобігти світовій війні. Але війна таки вибухла р. 1914 і то дійсно в Сербії. Р. 1907 Сетон-Вотсон випустив у світ свою першу розвідку: «Майбутність Австро-Угорщини» [34]), наступного 1908 р. він дав нову моноґрафію: «Національна проблема в Угорщині» [35]). На місці — в Угорщині він власними очима побачив тяжке положення поневолених народів (словаків, хорватів, закарпатських українців). Він зрозумів, що саме тут є ключ до ситуації над Дунаєм і дав таку пересторогу: «Доля близького Сходу» — «залежатиме від перебігу подій у Загребі, Будапешті та Відні» та далі: «історичною місією Габсбурґського роду є забезпечення рівноправности й свободи всіх народів цієї держави»... Спротив цій реформі, на думку Вотсона, «уможливив би Росії придбати зверхність на Балканах та був би загрозою для самостійного існування міцної велико-держави на Середньому Дунаї»... Р. 1911 з'явилася дальша велика праця Вотсона: «Югослов'янське питання та Габсбурґська монархія» [36]). На кінці книги автор робить такий висновок: «Майбутність Австрії, як велико-держави залежатиме від розв'язаня цієї проблеми»... та «все східне побережжя Адрії лишається ще нерозв'язаним рівнанням европейської аритметики»... В ці ж роки вийшли і менші його праці, як от: «Корупція та реформа у Венгрії» (1911), «Абсолютизм у Хорватії» (1912). Підо впливом балканських воєн 1912-1913 рр. Сетон-Вотсон переробив та доповнив для німецького видання дві свої праці, що вийшли в німецькій мові напередодні І світової війни. Це були: «Мадярські вибори» та «Південно-слов'янська справа». І в них він закидає Австро-Угорщині помилкову політику щодо сербів і хорватів. Німецьку монографію про південно-слов'янську справу він закінчує таким уступом: «Безпосередня майбутність покаже, чи має Австрія таку моральну силу, щоб вирішити питання сербо-хорватського об'єднання та примусити Угорщину до радикальної ревізії її національної політики»... «Ця альтернатива передовсім торкається Німеччини, яка легко може опинитися в позиції, що її доведеться розплачуватися за австрійські борги»... Це пророцтво Сетон-Вотсона вповні сповнилося в рр. 1914-1919.

Теорія нації в Росії. В Росії теоретиками були А. Градовський та В. Соловьйов. З них А. Градовський (А. Ґрадовскій)

них органів, коштом порушення як партійного статуту так і конституції СССР [21]). У новій конфігурації сил, влада передавалась «колективові» державних, партійних і поліційних олігархів, зосередженому в радикально зменшеній Президії ЦК, якої склад в значній мірі покривався із Президією Ради Міністрів [22]). Маленков опинився в позиції «першого між рівними», поєднюючи в своїх руках, як і Сталін раніше, пости головного секретаря (хоч і без титулу «генерального» чи «першого» секретаря (ЦК і Голови Ради Міністрів; інші члени «тройки», зберігаючи за собою членство в Президії ЦК, відзискали свої попередні пости «втрачені ними ще в 1949 р.) — Берія — пост міністра державної безпеки (в його руках тепер з'єднано колишні МҐБ і МВД), Молотов — міністра закордонних справ; разом з Булганіном (міністром оборони) і Кагановичем, Берія й Молотов іменувались першими заступниками голови ради міністрів і членами Президії тієї ж ради «внутрішнього кабінету»). Мікоян, хоч призначений на його колишній пост міністра внутрішньої і зовнішньої торгівлі, позбавлявся посту заступника голови і члена Президії Ради Міністрів; одинокі «нові» члени Президії ЦК з 1952 р., яких залишено в її новому складі — Сабуров і Первухін — одержали консолідовані індустрійні міністерства. Тільки один член нової 10-членної Президії — Хрущов залишився поза Радою Міністрів; згідно з комунікатом, Хрущову доручено тепер «сконцентруватись на його праці в (секретаріяті) ЦК КПСС і у зв'язку з тим (вирішено) звільнити його від обов'язків першого секретаря московського комітету КПСС.»

Таким чином на місце побільшеної Президії ЦК з 1952 р. з її 25 членами й 11 канди-

найбільш науково цікавився проблемою нації, якслід зрозумів її істоту та оцінив її значіння, як «ідеї нові, що належить до нашого століття». Філософ В. Соловйов (В. Соловйовъ) є автором спеціяльної розвідки про націю. Року 1910 А. І. Кастелянський (А. И. Кастелянскій) оголосив друком матеріяли про національні рухи в Росії, Німеччині та Австро-Угорщині. Назва цього збірника: «Форми національного руху в сучасних державах» [37]).

Теорія нації в українців. З українців у цій добі треба назвати п'ять імен: історик Володимир Антонович, націолог Михайло Драгоманов, правник Микола Міхновський, критик Василь Горленко та історик-соціолог Вячеслав Липинський.

Володимир Антонович (1834-1909) походив з української спольщеної шляхти. Ще будучи студентом університету, він разом з іншими нащадками українських спольщених шляхетських родів (Тадей Рильський, Борис Познанський та інші) заклав кружок «хлопоманів», члени якого поставили собі за мету повернення до ідеології та культури своїх предків — українців. З цією метою підчас вакацій вони мандрували по українських селах, студіювали українську мову, збирали етнографічні та фолклорні матеріяли. В дальшому В. Антонович став професором історії Київського університету й основоположником великої української історичної школи. Його учні: Д. Багалій, П. Голубовський, М. Грушевський, М. Довнар-Запольський, І. Линниченко, Д. Дорошенко, В. Липинський, Василь Доманицький та інші). В своїй праці «Бесіди про часи козацькі на Україні» — 1897 (друге видання 1912 р. під назвою: «Виклади про часи...» (він пише про Мазепу: «Це єдиний з поміж діячів XVII віку справжній політик.... він був дуже щирим і гарячим патріотом». Але «він іґнорував народні інтереси, а може не розумів їх, і мріяв тільки про установлення в Україні аристократичної держави»...

датами, відновлено 6 березня 1953 р. колишнє Політбюро (хоч і під новою назвою) із 10 членів «усі вище згадані [23]) та 4 кандидатів (Шверник, Пономаренко, Мельніков — колишні члени Президії, та Баґіров) [24]). Цікаво, що більшість виключених тепер членів і кандидатів Президії 1952 р. пізніше опинились в таборі Хрущова.

Важливі переміни внесено теж у склад секретаріяту ЦК, який зменшено з 10-и до 8-и членів, усуваючи з його складу Пономаренка, Іґнатова й Брежнева та призначуючи як нових секретарів Іґнатієва, Поспєлова й Шаталіна. Як в Президії ЦК і Раді Міністрів де зменшено на половину число міністерств (з 51 на 25) — наступили зміни. Як в Президії ЦК, в Раді Міністрів, так і в Секретаріяті ЦК, першим ранґою названо Маленкова [25]).

Крім змін у Раді Міністрів, важливі переміни паступили в лоні Президії Верховної Ради. На місця — титулярного голови — Шверника й секретаря — Ґоркіна, тепер призначено Ворошилова і Пеґова. Причини переміни в Президії Верховної Ради по сьогодні ще не вияснені. Хоч в «нормальних часах», голова і секретар Президії сповняли функції більш-менш декоративного порядку, у момент interregnum їх значення особливо зросло, тому, що для леґалізації (декретом Президії Верховної Ради) всяких змін в уряді-вимагались підписи голови й секретаря Президії. Факт відсутності їхніх підписів під безпрецедентною збірною постановою 7. березня (підписаною лиш анонімною «Президією») та їх демоція не виключають можливості, що Шверник (та, можливо, й Ґоркін) мали певні застереження до тієї неконституційної процедури (а можливо й субстантивних змін в уряді); правдоподібно теж, що висуваючи на пост «голови держави» широко відомого (та нешкідливого) «старого большевика» Ворошилова, кремлівська олігар-

Д-р Л. Винар

РОЗВИТОК БІЛОРУСЬКОГО Й УКРАЇНСЬКОГО ДРУКАРСТВА В

В XVI — XVII СТОЛІТТЯХ

ВАСИЛЬ ТЯПИНСЬКИЙ

В XVI-му і XVII-му століттях зустрічаємо явище т. зв. мандрівних друкарень, які займають доволі значне місце в розвитку друкарської штуки. Завдяки їм друк швидко поширювався і охоплював чимраз нові простори. Саме одним з видатних мандрівних друкарів був білорус, Василь Тяпинський. Він видрукував біля 1570-го року **«Євангеліє»** [21]). На думку багатьох дослідників, друкарня Тяпинського була продовженням друкарні Будного. Євангеліє, Тяпинського, на думку Січинського, "**ist ein Werk, dass in der Ukraine wahrend der Zeit des grossten protestantischen Einflusses erschien; es zeichnet sich dadurch aus, dass sein kirchenslawischer (altbulgarischer) Text parallellaufend vom ukrainischen Text begleitet wird oder, entsprechend der Ansicht mancher Forscher, von ukrainisch-weissrussischem Text**" [22]).

Євангелію Тяпинського ми зачисляємо до українсько-білоруських друків у народній мові. До речі слід згадати, що про життя і друкарську діяльність В. Тяпинського не маємо багато джерельних документів [23]). Архимандрит Леонід догадувався, що Тяпинський був спершу друкарем несвізької друкарні, а згодом по смерті його опікуна, князя Радзівіла Чорного в 1565-му році мусів покинути Несвіж і подався в мандри [24]). Тут треба згадати, що наслідник старого князя був католиком, а тому неґативно ставився до пропаґування протестантизму. Звичайно, ця теза архимандрита не має документарного підтвердження.

В передмові до Євангелії, Тяпинський з болем серця згадує про занедбання рідної мови та освіти і всіх прочих громадян з горячою просьбою допомогти розвиткові освіти. Це звернення Тяпинського до православного духівництва свідчить про його несектянську тенденційність і релігійну толерантність — отже не знати, чи він був активним членом протестанської церкви, як це твердить В. Січинський.

В Євангелії Тяпинського немає образів-дереворізьб, лиш початкові букви виведені різьбою в дереві. Ці прикраси, на думку Січинського, вказують на вплив ренесансового італійського друку, який був питомий в першій половині XVI-го століття [25]).

Несвізька друкарня Будного та мандрівна друкарня Тяпинського своїми виданнями здобули широке признання в слов'янських краях. Вони являються пам'ятниками реформаційного руху XVI-го століття в Україні і на Білорусі.

ДРУКАРНЯ В ЗАБЛУДОВІ

Першою українською книгою, друкованою в Україні, треба

хія намагалась підкреслити тяглість режиму та надати новому керівництву більшого престижу [26]).

Наради й компроміси в Кремлі, які попередили «Постанову» 7. березня, її мотиви та сили, які заважали на такому а не іншому новому складі партійних і державних органів — настільки оповиті таємницею, що по сьогодні приходиться нам оперувати лиш здогадами базованими на аналізі пізніших подій та принагідних натяків советських лідерів. Очевидним наслідком реформ 7. березня було висунення Маленкова на передовий пост у партії й уряді — процес не зовсім несподіваний, наскільки ж в обох ділянках Маленков являвся і раніше Сталіновим заступником. Більш значучим був аванс Берії й Молотова, відсунених вже кілька років від їхніх давніх сфер впливу та (правдоподібно намічених) враз з Ворошиловим і Мікояном) на недалеку «чистку», яку відсунула лиш своєчасна смерть Сталіна [27]). Зокрема сильною стала в новій конфігурації сил позиція Берії, командуючого тепер найбільш надійним ключем до влади — величезним поліційним апаратом МҐБ, з окремими збройними частинами й все-обіймаючою агентурною сіткою. Очевидці підтверджують, що впродовж 75 годин після смерти Сталіна частини МҐБ повністю ізолювали Москву від зовнішнього світу, окупуючи усі стратегічні точки в советській столиці та перебираючи «охорону Кремля» (яку «нормально виконували особливі формації безпосередньо підпорядковані секретаріятові Сталіна [28]).

Таким чином можна припускати, що в рішальний момент, коли устійнювався новий склад партійно-державної олігархії, в руках Берії був найважніший атут — сила; не виключене, що не почуваючись ще в повній контролі МҐБ, Берія тому й не наважився накину-

уважати видання Заблудівської друкарні з 1569-го року [25]). Друкарями були два втікачі з московських земель, Іван Федоров і Петро Мстиславець, про яких докладніше згадаємо в наступному розділі. Федоров і Мстиславець прибули в 1556-му році до Вільни, де їх приняв гетьман Григорій Ходкевич, плянуючи заложити друкарню в родиннім місті Заблудові на Городенщині. Належиться відмітити, що це були часи Люблинської Унії, а Ходкевич і другі українські та литовські пани стояли в активній опозиції до цього далекойдучого політичного акту. Саме тому заснування нової друкарні в 1567-7 роках набирає великого значення не лише в культурно-освітній і релігійній площинах — але й у політичній. Гетьман Ходкевич гостинно приняв двох утікачів, про що згадує у своїх записках Федоров, мовляв: «Въ то же время съ тщанніемъ оумоли государя волеможный пань Григорей Александровичь Ходкевича, пань виленьскій, гетмань найвишній, великого князьства литовскаго, староста Городеньскій и Могилевскій, прія нась любезно вь своей благооутьшньй любви, и оупокоеваше нась немало врея, и всякими потребами телесными оудовляше нась» [26]).

В часі від 3-го липня 1568 до 17-го березня 1569 року Федорович і Мстиславець друкували «книгу зовомую Євангеліє Учителноє» [27]). Книжка ін фоліо, на 8 непаґін. + 399 паґін. листи; зшиткової паґінації нема. Висота складу сторінки — 28 рядків. На звороті першого листа вміщено герб Ходкевича, над ним латинські букви: G. A. C. [28]), під гербом напис киноварем: «Григореи Александровичь Ходкевича. пан виленскии гетман найвышшии. великаго князьства литовскаго староста городеньскии и могилевскии». При друку вжито киновару в ініціялах і заголовках. Текст розділений на 77 розділів.

С. Маслов здогадується, що І. Федоров і П. Мстиславець мали змогу вивезти з Москви деяке друкарське приладдя, зокрема матриці або пунсони й орнаментові дереворити — тому заблудівські видання з друкарського боку мають багато спільного з московськими виданнями [29]). Вивезене друкарське приладдя уможливило в короткому часі приступити до друкування наступних книг.

Другим виданням накладом Ходкевича був «Псалтирь сь Часословцем», останній заблудівський друк самого Федорова, бо Мстиславець у цей час вже був переїхав до Вільни, де за допомогою багатих віленських міщан заложив нову друкарню. Псалтиря друкувано з 26-го вересня 1569 р. по 23-го березня 1570 року. Книжка розміром у четверту частину листа. Початкові перші листи — 13 — непаґіновані, наступні мають подвійну нумерацію: 220 і 60 листів, числа позначені кириліськими буквами внизу зправа. Висота складу сторінки — 17 рядків. Шрифт (черенки) Псалтиря 1570 р. той самий, що в учительній Євангелії 1569 р. Книжка прикрашена ініціялами, краще викінченими, і червоними заголовками. Каратаєв подає опис примірника без перших двох листів [30]). Один при-

ти свою особисту диктатуру решті «соратників» (можливо й через його грузинське походження) та задовольнився формально другорядним але фактично незвичайно нотужнім постом. Пізніші ревеляції в комуністичній італійській пресі, підсилюють здогад, що у вирішальний момент між Маленковим і Берією наступило порозуміння про співпрацю і що вирішений раніше між ними плян вони накинули решті кремлівської верхушки в години після смерти Сталіна. За поданнями московського кореспондента (в рр. 1953-8) італійського комуністичного органу **Уніта,** Джузеппі Боффа, Сталін мав «виявити» підчас січневого Пленуму ЦК в 1955 р. (на якому здеградовано Маленкова), що б «із смертю Сталіна, Маленков і Берія спільно реорганізовали головні органи контролю, ще заки було скликано засідання Президії. Центральний Комітет фактично поставлено перед доконаним фактом. Зважаючи на серіозність моменту, ніхто не підніс (тоді) жодних застережень, але така незвичайна процедура не могла були легко забута» [29])..

Які не були б закулісові маневри біля Сталінового трупа в ці вирішальні години, найбільш раціональним висновком було б, що беручи під увагу тодішнє відношення сил (за Сталіна окремі інструменти контролі координувались лише в його власних руках (між сталінськими «соратниками», їхнє взаємне недовіря та, водночас, спільний страх за майбутнє режиму — «колективне керівництво» в Кремлі таки являлось єдиною негайно можливою розв'язкою для питання сукцесії. Не слід забувати, що вийняткова позиція, яку занимав Сталін у совєтській системі, була «кульмінацією довгого історичного процесу, а не рубрикою в організаційній табелі, яку можна було б механічно заповнити» [30]).

мірник Псалтиря зберігався, а може й сьогодні ще зберігається, у бібліотеці Національного Музею ім. Шептицького у Львові.

В передмові до Псалтиря з Часословцем 1570 р., Ходкевич заповідав продовжування видавничої діяльности, одначе своєї обіцянки старий гетьман не дотримав і за короткий час перестав цікавитися своєю друкарнею. Про це м. і. згадує Федорович у своїй післямові Львівського Апостола 1574 р., мовляв: «А коли він (тобто Ходкевич, Л. В.) прийшов у глибоку старість і почала голова його боліти, звелів нам припинити цю працю і занехати мистецтво наших рук і на селі хліборобством життя цього світу продовжати» [21]).

Звичайно, самою старістю Ходкевича не можна пояснити його загадочної відмови піддержувати друкарську штуку. Дуже можлииво, що тут грали ролю політичний і економічний фактори. На увазі маємо акт Люблинської Унії з 1569-го року, проти якої Ходкевич активно виступав і навіть бажав зорганізувати повстання. Друга справа — це фінансове вичерпання. Федоров не залишився у Заблудові працювати на ріллі, лиш подався до Львова, тодішнього культурного й політичного центру в Західній Україні. Так закінчила своє існування перша друкарня на українських землях.

Білорусько-українське друкарство в першій половині XVI-го століття слід розглядати як переходовий період у розвитку українського друкарства. На ньому лежала «печать духа» Скорини та його вплив виразно позначився на виданнях Будного і Тяпинського. Треба замітити, що в цьому часі зустрічаємося із явищем мандрівних друкарень у Західній і Східній Европі. Завдяки цим переїзно-рухомим друкарням — типографічне мистецтво мало змогу охопити відносно широкі простори, численні краї, а друковані книги натомість здобували широкий ринок збуту.

Видавництво книг у Заблудові започаткувало новий період в історії українського друкарства на наших етнографічних землях. Спільний інтерес білоруського й українського народів у друкарській штуці рівночасно проявився і в політичній та культурній площинах — в XVI-му а згодом і в XVII-му століттях, коли то українці та білоруси ставали опір насильній польонізації і латинізації нашого життя.

21) Каратаев, цит. пр., ст. 148-149, Ч. 64.

23) З важливіших праць слід згадати: Митрофан Довнар-Запольський, В. Н. Тяпинскій, переводчик на Бѣлорускoе нарѣчіе» (Извѣстія отд. рус. языка, 1899); Орест Левицький, «Про Василя Тяпинського, що переклав в XVI ст. Євангеліє на просту мову» (Записки Наукового Т-ва в Києві, т. XII — 1914).

24) См. Леонид, Евангелие, напечатанное в Москве в 1564-1568, СПб., изд. об-ва любит. древн. письменности, 1883.

25) Sicyns'kyi, op. cit., p.

25) Свого часу велася оживлена дискусія про національне обличчя

Псевдохаризматична [31]) постать Сталіна, підбудована довголітньою пропагандою до надлюдських, героїчних, майже божеських висот — залишила по собі надто велику психологічну порожнечу, щоб її зразу міг виповнити котрий небудь із його прибічників, що виросли в його тіні. В порівнянні із «найбільшим ґенієм усіх часів», «Леніном сьогоднішнього дня» — вони справді виглядали на малих, щоденніх людей.

Все ж таки, хоч взоруючись на довгій традиції партійних тріюмвіратів та, зокрема, на прецеденті по-ленінської «тройки» (Зінов'єв, Каменєв і Сталін) в рр. 1923-24, по-сталінське «колективне керівництво» не могло не пам'ятати сумної долі, яка постигла останню. Сталінські наслідники не могли не усвідомлювати органічну нестабільність «колективного проводу» та незмінну закономірність тоталітарної системи породженої Леніном і Сталіном — шукати вивершення у єдиному, всесильному диктаторові. Таким чином у березні 1953 р. «соратніки» померщого «вождя» опинились перед дилемою: з однієї сторони, збереження советського режиму і його дальша динаміка вимагала єдности думки й дії, якої оліґархія не в силі запевнити, з другої сторони, вони прекрасно здавали собі справу з того, що здійснення такої єдности шляхом встановлення єдиного, особистого диктатора було б однозначне із скорішою чи пізнішою ліквідацією решти «соратників» покійного диктатора. Затяжну сукцесійну кризу й довгу боротьбу за владу, що розгорілася зразу ж після смерти Сталіна та завершилась в 1957 р. остаточною перемогою Хрущова — слід у значній мірі пояснювати даремним шуканням розв'язки цієї дилеми з її однаково негативними альтернативами.

(Далі буде)

Заблудова, а вслід за цим над питанням приналежности друків заблудівської друкарні. Заблудів знаходився на українсько-білоруському пограниччі. В місті проживали українці й білоруси, а тому друковані пам'ятки, на нашу думку, можуть належати обидвом націям. Ще треба підкреслити, що українці чисельно переважали білорусів.

26) Кольоєон Львівського Апостола з 1574-го року. Цитую за Огієнком (Митрополит Іларіон), «Перводрукований Львівський Апостол 1574 р.», Науковий Збірник II, УВАН (Нью-Йорк, 1953), ст. 26.

27) Каратаєв, цит. пр., Ч. 75.

28) Григорій Александрович Ходкевич.

29 Сергій Маслов, «Друкарство на Україні в XVI-XVII ст.», Бібліологічні Вісті» (Київ, 1924), ч. 1-3, 4ст. 32.

30) Каратаєв, цит. пр., Ч. 77 подає: 11 + 120 + 60 листів, а має опти. 13 + 120 + 60.

Митрополит Іларіон, цит. пр., ст. 26.

НОТАТКИ

1) Правда, 4. березня 1953 р.
2) Там же, 6. березня, 1953 р.
3) Т. зв. «змова лікарів», виявлена советською пресою в січні 1953 р. Гл. попередня стаття, «С. У.», серпень, 1960.
4) Згідно із таємною промовою Хрущова на XX. З'їзді. Гл. там же.
5) Гл. B. D. Wolfe, Khrushchev and Stalin's Ghost (New York, 1957), ст. 5-6.
6) France-Soir, 7 червня 1957 р.
7) В. И. Ленин, « К истории вопроса о диктатуре», Сочинения, 3-е вид., т. XXV, ст. 441.
8) В. И. Ленин, «Что делать?», Сочинения, 5-е вид., т. VI, ст. 30-1.
9) Гл. P. Selznick, The Organizational Weapon: A study of Bolshevik Strategy and Tactics (New York, 1952).
10) Л. Д. Троцкий, Наши политические задачи (Женева, 1904), ст. 54.
11) Гл. Ф. Енґельс, Анти-Дюрінґ та К. Маркс, Причинок до критики політичної економії, цит. за J. H. Hallowell, Main Currents in Modern Political Thought (New York, 1953), ст. 410-12.
12) Гл. Ф. Константинов, «О марксистском понимании роли личности в истории», Большевик, ч. 10-11 (1 червня 1938 р.), ст. 47-61, та А. Ф. Водолазский, Коллективность руководства большевистской партии в первые годы НЄП-а (1921-1923), Москва, 1960.
13) Гл. редакційні статті «Коммунистическая партия Советского Союза — направляющая и руководящая сила советского общества», Коммунист (травень 1953), ст. 12-24, і «Полностью восстановить и развить ленинские нормы партийной жизни», там же (березень 1956), ст. 3-12.
14) Гл. «Коммунистическая партия — вдохновитель и организатор строительства коммунизма в СССР», там же (лютий 1956), ст. 12, та «До конца преодолеть последствия культа личности», там же (липень, 1956), ст. 3-13.
15) Ленінський «заповіт», хоч оприлюднений раніше закордоном меншовицькою пресою і Троцьким, вперше опубліковано в СССР у червні 1956 р. (Коммунист, ч. 9).
16) Там же.
17) Не зважаючи на протести Крупської, «заповіт» лише зачитано як «таємний партійний документ» окремим делегаціям, що прибули на З'їзд 1924 р.
18) Врятувала Сталіна тоді рішальна піддержка двох інших членів «тройки» — Зінов'єва й Кам'енева — його майбутніх жертв (гл. J. S. Reshetar, Jr., A Concise History of the Communist Party of the Soviet Union, New York, 1960, ст. 188-198).
19) Гл. Коммунистическая Партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК, ч. 1, ст. 529.
20) Якщо не брати під увагу його теоретично-програмового «заповіту» — Економические проблемы социализма в СССР — опублікованого напередодні XIX-го З'їзду.
ду.
21) Тільки З'їзд партії міг «легально» змінити структуру керівних органів партії; згідно з советською конституцією, основні структуральні зміни в раді міністрів СССР та на пості предсідника Верховної Ради.
22) «Постановою» ліквідовано (чи радше злучено з Президією) т. зв. «Бюро Президії Ради Міністрів» — найвужче ядро кабінету); Правда, 7 березня, 1953.
23) Члени Президії ЦК названі були в пресі не по-азбучно (цю практику введено аж в червні 1954 р., очевидно із послабленням позицій Маленкова в Президії й ЦК), але за важністю: Маленков, Берія, Молотов, Ворошилов, Хрущов, Булґанін, Каґанович, Мікоян, Сабуров і Первухін. Таким чином із Президії усунено Андріянова, Арістова, Іґнатієва, Коротченка, Кузнецова, Куусінена, Малишева, Мельнікова, Міхайлова, Пономаренка, Суслова, Чеснокова, Шверника і Шкірятова.
24) З постів кандидатів в члени Президії усіх вибраних на XIX. З'їзді: Брежнева, Вишинського, Зверева, Іґнатова, Кабанова, Косиґіна, Патолічева, Пеґова, Пузанова, Тевосяна і Юдіна.
25) В новому Секретаріяті ЦК знайшлися: Маленков, Хрущов, Суслов, Міхайлов, Арістов, Іґнатієв, Поспелов і Шаталін.
26) Гл. G. D. Embree, The Soviet Union between the 19th and 20th Party Congresses, 1952-1956 (The Hague, 1959), ст. 33.
28) Гл. H. Salisbury, Stalin's Rus-

sia and After (London, 1955), ст. 174-5.
29) G. Boffa, La Grande Svolta (Roma, 1959), ст. 29.
30) W. W. Rostow, The Dynamics of Soviet Society (New York, 1953). ст. 178.
27) Гл. попередня стаття, «С. У.», серпень, 1960.
31) Концепт «харизматичного провідника» розвинуто в соціологічних студіях Макса Вебера (гл. його "Die drei reinen Typen der legitimen Herrschaft". Preussismsche Jahrbuecher, T. CLXXXVII, ст. 1-12).
В протиставлення іншим двом «чистим типам» — «бюрократичного» (легалістичного) та «традиційного» провідництва, «харизматичний» провідник (в цю категорію Вебер включає «пророків, воєнних героїв та великих демаґоґів», як теж деякі типи провідників масових революційних рухів) відзначається тим, що його учениики і послідовники приписують йому певні надзвичайні, унікальні, надлюдські, «маґічні» прикмети, які (в їх уяві) висувають його поза і понад інших людей і здобувають йому безумовну льояльність і послух. В той час, коли постать Леніна в значній мірі вкладається у цю категорію «харизматичного провідника», Сталін, якого кар'єра і прикмети радше вказують на комбінацію «бюрократичного» й «традиційного» типів, свідомо маніпулював (враз з його «соратніками») засобами масового впливу, щоб штучно створити із себе такий же (але синтетичний) образ «харизматичного» провідника. Гл. R. Bauer, "The Pseudo-Charismatic Leader in Soviet Society", Problems of Communism, ч. 3-4 (1953).

....

Проф. Д-р. Н. Полонська-Василенко

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ-РУСИ ЗА ДОХРИСТИЯНСЬКОЇ ДОБИ

Дніпро, повноводий, могутній, найбільша ріка України й третя в Европі (лише Волга та Дунай більші за нього), що на протязі 2,285 клм. перерізував ліси та степи, сполучував Київську Русь з Чорним морем та далеким північним світом. Висока грецька культура соняшного Причорномор'я-і глухі ліси Білорусі, а далі — сувора культура Скандинавських земель, зв'язувалися цим головним водяним шляхом України, що здобуває назву «великого шляху з варяг в греки». Але цей шлях не був першим: значно раніш, в VII ст., територія майбутньої України вже була втягнута до світової торгівлі волзьким шляхом, яким арабські купці, Каспійським морем, Волгою, Камою, або через Ладозьке озеро та Балтійським морем зв'язували Скандинавські землі з арабськими. Дніпро приймав багато притоків: з лівого боку такі великі, як Рож, Десна (1,126 км. довжини), Псло, Ворскло, Орель, Самара; з правого — Березина, Прип'ять, Стир, Горинь, Тетерів, Рось, Інгулець та інші. Так розкинув він величезну мережу найкращих в давнину шляхів сполучення, які охоплювали територію в 2,285 клм. з півдня на північ та на понад 2,000 клм. з заходу на схід.

Значення притоків Дніпра було дуже велике: завдяки ним вщерть наливалися шляхи, що сполучали Захід та Схід. Десна, найбільший приток Дніпра, через свої притоки (гол. Сейм) сполучала Дніпро з Донцем, Доном, Волгою, Каспійським морем — а там далі лежали Арабський Халифат, Індія, шлях на Китай. На Захід вела притоки Дніпра Прип'ять, а з неї — суходолом на Краків, Прагу, Реґенсбурґ: два найдальші культурні двигуни цілого світу — Китай та Центральна Европа об'єднувалися в один грандіозний комплекс европейсько-азіятської культури та торгівлі. Початки цього об'єднання треба шукати в доісторичних часах, в культурі кінця неоліту та початку металічних культур — міді, бронзи. Вже тоді серед знарядь України знаходять вироби з обсидіяну — з Західньої Европи та нефриту-з Китаю; в археологічних пам'ятках України відбилися впливи й Азії з її тваринним стилем, і Европи — Микен, Крета, Кносса — форми та орнамент посуду. культові фігурки жінки-матері, і культові голови биків.

З того часу на території майбутньої України не припинялися різні впливи, чому сприяла постійна еміґрація різних племен, які залишили місцевим аборигенам щось своє.

Апогею досягла культура України-Руси в XI-XII століттях, коли над Дніпром зародилася держава з осередком-Києвом. Місце Києва було відоме арабським і перським письменникам ще в IX столітті, а про торговельне значення його промовляють скарби арабських диргемів, знахідки римських монет.

В X-XI століттях, Київська держава досягла такої могутности й слави, що зайняла одне з перших місць серед могутніших держав Европи, а столиця її Київ не поступалася своїм багатством, блеском, красою, перед іншими сто-

лицями Европи. Не дурно видатні письменники Европи описували її розкіш, а Адам Бременський (поч. XI ст.) писав, що Київ є суперником Царгороду.

Ми дуже мало знаємо про часи, до яких треба відносити початок розквіту цієї культури. Археологічні розкопки та свідчення різних писемних джерел, правда дуже скупих, дозволяють нам поглибити початок цієї блискучої культури Київської України-Руси принаймні на ціле століття раніш, ніж рахували здебільшого наші історики.

Перші дані про Київську Державу та її могутність можно датувати серединою IX століття: це доба князювання Аскольда, до якої все більш притягається увага дослідників. Документально засвідчений посланнями патріярха Фотія напад князя Аскольда на Царгород в 860 р., коли лише чудо врятувало славну столицю могутнішої столиці Східньої Римської імперії, як називали тоді Візантію. Наслідком цього нападу було вирядження місіонера до столиці цього князя, та перше масове охрещення киян. Тоді ж засновано було першу єпископію. (Передання зв'язує цей факт з місійною діяльністю св. Кирила, але крім передання ми маємо слова імператора Константина Порфірородного [2].). Не входячи в розгляд самого питання-чи була заснована епархія в 867 році в Києві, чи було тільки охрещено самого Аскольда і деяких киян-не можна не визнати самого факту-існування якогось договору між Київським князем та Візантією. На добу Аскольда очевидно припадає другий важливий факт: складання митного закону-дсєь в 843-867 р. за правління Людовика Німецького (підтвердженого в Рафельштедтені в 906 році; в ньому говориться про умови, на яких «слов'яне із Ругів» мають право приходити до Баварії [3]). Так вимальовується доба Аскольда-нав'язання стосунків з Західньою Европою та Візантією.

Початок X століття позначився діяльністю князя Олега, зростанням Київської держави за рахунок сусідних слов'янських племен, переможним походом Руси на Царгород, наслідком чого був договір 907-911 року. Цей договір-подія величезного значіння не лише для Київського князівства, але й для цілого слов'янства: це перший договір взагалі на сході Европи, в якому як рівний з рівним договорюються слов'яни з могутнішою державою Европи.

Ми мало знаємо про перше століття Українно-Руської Держави, але з уривчастих фактів можемо скласти уяву про її швидкий розвиток. Зокрема важливий момент дає князювання Ольги (945-964). Це князювання само по собі є надзвичайним явищем: в добу суворих військових умов будування держави з'являється на престолі жінка, і цю жінку не тільки шанують, але передають про неї характеристику, що вона була «мудріша за всіх людей». Цю характеристику записав літописець через 100 років після її смерти: значить ця традиція передавалася з роду й до роду. Чим заслужила вона цю славу? Літописець пам'ятає про неї, як про мудру правительку держави, яка не вела вже війн — досить воювали її предки — вона впорядкувала державу, встановлювала суди, податки. Вона їздила до Царгороду, очевидно з дипломатичною метою в 957 р., а в 959 вислала посольство до Оттона І-го, і нав'язала дипломатичні стосунки з могутнішими державами Европи. Хрещення Ольги, хоч і не мало державного характеру — відкривало шлях для хрещення її внука Володимира.

Щоб уявити собі культуру Київської Руси часів Ольги досить згадати про палац її в Києві. На горі, де було укріплене городище, розкопки виявили руїни розкішного двоповерхового палацу, прикрашеного мармуровими колонами, зі стінами, розписаними фресками. З матеріяльної культури не залишилося більш нічого, але й цього досить, щоб перенестись думками до побуту Києва середини X століття. Звичайно, на тлі цього палацу ми мусимо уявити собі й господарчий інвентар, що відповідав би цій розкоші. Так і було. Про розкіш виробів ювелірного мистецтва Київа промовляє чудова тарілка, яку подарувала в. кн. Ольга візантійському цісареві Константинові Порфірородному, в 958 році, що зараз переховується в Венеції, в різниці собора св. Марка. Серединою X-го століття князя Ігоря та Ольги датується славетні красою та досконалістю техніки турові роги, оправлені в срібло, знайдені біля Чернігова в «Чорній Могилі» — похованні якогось князя. На срібному окутті одного рога мистецьки відображено рослинний орнамент, тотожній з рукояттю меча, знайденого в Києві [4]). (Другий ріг ще цікавіший. На його окутті вирито складну композицію: боротьба кащея з птахами- чи грифонами, сюжет, який згадується в билині про Івана Годиновича). Б. Рибаков зазначає, що цей сюжет перейшов до герба м. Чернігова [5]). (Деталь дуже цікава, бо вона зв'язує з Черніговом цього невідомого на ім'я князя середини X-го стол.. Обидва окуття-срібні, прикрашені чернню, високо-мистецької досконалости. В орнаменті їх

почувається впливи сходу, арабського та грецького мистецтва, але виконання місцеве, на це вказує самий матеріял: роги належать турам, тваринам, які жили на території України-Русі, на яких полювали з метою головним чином здобичі рогів, що служили предметом експорту. Про місцеве походження свідчить і сюжет, зв'язаний з українським фольклором [6]).

Ми маємо надто мало пам'яток культури України-Русі до-християнської доби, і тим важливішою є кожна річ. Нажаль, наші українські дослідники звертали мало уваги на цю добу. Почасти цьому перешкоджала стара традиція про низький стан культури до прийняття християнства, яке, мовляв, принесло візантійські впливи, мистецтво, та культуру.

Цікаво й важливо, що на це явище звернули увагу не українські, а чужинецькі вчені. Так чеський археолог І. Схранил відмічав вплив ювелірних виробів X-го стол., з Чорної Могили на речі, знайдені в срібних могилах біля Желениць в Чехії: він позначився на техніці, і на мистецтві. [7]) (Близька до орнаментів турячих рогів Чорної Могили орнаментація великих бронзових гудзиків в могилах в Русевицах, Мельнику, Жаложе, Передмосте на Мораві. [8]). Ще більше аналогії з речами з Чорної Могили мають речі поховань X-XI ст., знайдені Червінком в Мораві. Цікавий висновок його: на цих речах відбився стиль не відомий в Західній Европі, але відомий на Русі [9]).

В Західній Европі знали про висоту мистецтва України-Руси. В другій половині X-го століття (час Ольги та Святослава) в Гельмерсгаузенському манастирі близько Падерборна (Гессен) чернець Теофіль писав в своїй «Записці о ремеслах» про досконалість Русі в емалі та різноманітній черні [10]).

Таким чином, вимальовується картина матеріяльної культури Київської Русі до-християнської доби: розкішний палац Ольги з мармуром, мозаїками та фресками, високо-мистецькі ювелірні вироби (Чорна могила, тощо) не могли бути винятком. Їх було багато, не дурно знав про них чернець Райнського манастиря. Висоті матеріяльної культури відповідала культура духова.

Дуже важливим є питання про стан письменности України-Руси до християнської доби. Про це дає найкраще свідоцтво «Життя Константина», в якому оповідається, що він зустрів в Криму, в Херсоні в 860-861 рр. людину, що розмовляла «руською» мовою, та знайшов Евангелію й Псалтир «руськими письменні писані». Він примушений був вивчати цю, нову для нього мову, але «вскоре нача чести и сказати» (читати та розмовляти) [11]). Це є перше датоване свідоцтво про слов'янське письмо. Про існування письма на Русі часів св. Кирила та Методія свідчив «черноризець Храбр», який писав: «Прежде убо словене не имеху книг, чертами й резами читаху [12]). В Повісті Временних літ згадується, з приводу договору Руси з Візантією, «Іванове написання» [13]). Довгий час було спірним питання-яку саме мову зустрів в Херсоні св. Константин: варязьку, готську? Це питання зараз вже відпало й ліпші знавці української культури визнають, що то могла бути тільки мова слов'янська, мова якою розмовляли та писали в Київській Русі. Академік С. Обнорський відносить початок письменства на Русі до IX ст., вважаючи на «Житіе Константина» [14]). Теж стверджує акад. Н. Никольський: «в місійній праці св. Кирила і Методія треба шукати.... за початками письменства на Русі-Україні» [15]).

Про високу культуру до-християнської доби свідчать договори Русі з Візантією — 907, 911 Олега, 945 Ігоря. Вони були складені двома мовами, грецькою та слов'янською, важливе те, що слов'янська мова була тоді на стільки висока, що можна було висловити нею чітко всі поняття міжнародного та цивільного права. В договорі 907 року згадується «руський закон» [16]). Ці договори були перші міжнародні договори східніх слов'ян з греками, в яких вони виступали, як рівноправні партнери. Договір 945 року, хоч був менш вигідним для України-Русі, важливий тим, що в ньому згадуються християни, як рівноправні з поганами, згадується церква соборна св. Іллі у Києві, з зазначенням місцевости «над ручаєм», де вона стояла. З контексту договору видно, що християн було багато, що-очевидно-вони належали до вищих верств тодішнього суспільства [17]). Охрещення в. княгині Ольги, подорож її з пресвитером до Царгороду, та звернення її до Оттона Великого свідчать про те, що то не було таємне охрещення, але відкрите, і хоч християнство не зроблено було державною релігією, воно надавало вже державі характер християнський. Унук її та вихованець, Ярополк, вже має зв'язки з папою й висилає послів на сойм в Кведлінбурзі [18]).

Дуже важливі факти подають «Київські глаголицькі листки», що їх відкрив у Києві І. І. Срезневський. Їх 7 листків, на них-переклад слов'янською мовою, глаголицею, латинського літургікону: з одного боку це свідчить про існу-

вання на Україні латинської літургії, з другого-вживання глаголиці, слов'янського письма, давнішого, укладеного св. Кирилом [19]).

Проф. П. П. Курінний в своїй студії, присвяченій «Реймській Евангелії» висловив важливе припущення: що значно старшим за Володимира, був релігійний осередок в Вишгороді, біля Києва, де існував манастир, в якому виховувалися слов'янські священники [20]).

Такою була Україна-Русь до-християнської доби, як малюють її окремі, розпорошені, бідні числом, але багаті внутрішнім змістом факти. Молода, багата, могутня держава над Дніпром, над перехрещенням шляхів, що в'язали схід та захід, південь та північ. Багата своїми торговельними зв'язками, але з давніх часів до транзитної торгівлі стала вона приєднувати дорогоцінні продукти місцевої промисловости-від дорогоцінних хутер різних звірів, на яких не припинявся попит ні в Европі, ні в Азії, від не менш дорогоцінного меду та воску, що давали всій Европі солодощі та світло-і до ювелірних виробів, що чарували світ своєю красою та досконалістю. В нове прекрасне, зливалися в них впливи Візантії, арабського сходу, й перетворені в горнилі місцевого смаку та мистецьких вимог давали неповторні красою твори. Цій матеріяльній культурі відповідали вияви духової; творилося нове «руське право», письменство, де на тлі місцевого фольклору, об'єднаючись з ним, творилася християнська культура, радісна, близька народу, не нав'язана зовнішньою силою, але зрозуміла й відповідна психіці народу.

«Сама по собі освіта і наука абсолютною новиною на Русі не були» — писав М. С. Грушевський про стан освіти на Русі за Володимира. Коли існували перед Володимиром значні християнські громади на Русі, мусіли бути зав'язки книжности і школи» [21]). За Володимира християнство знайшло вже готовий грунт, так само, як наука, мистецтво.

Дуже показові слова київського митрополита Іларіона, що він сказав їх в 1051 році, в «Похвалі Володимирові». Він дає в ній нову, власну концепцію історії України: не з Володимира, не з Візантійської культури починає він цю історію, а «старого Ігоря», з «славного Святослава»- які «мужеством і храбростю преславилися в багатьох країнах. «Не в худе бо и не в неведоме земли владичествовала, но в руськой, яже ведома и слышима есть всеми концi земли».... Своїх слухачів називав він людьми «до излиху наситишихся до премудрости книжноі». Звичайно, дещо в цьому відзиві треба відности на рахунок перебільшення, але залишилося ще багато цінного, що свідчить, як кращі, освічені, культурні люди розуміли ближче минуле, свою історію. Культура виробляється життям не одного покоління; такою була й культура Київської України-Руси, і уривки з історії культури Київської Руси відкривають місцями заслону, що закривала добу до-християнства на Україні й показують в окремих фрагментах культуру IX-X століть.

---

1) N. TAUBE, Rome et a Russie avant l'invasion des Tatars. Paris 1947., ст. 25-52.

2) о. І. НАГАЄВСЬКИЙ. Кирило-Методіївське християнство в Русі-Україні. Рим, 1954, ст. 53-54.

3) В. Т. ПАШУТО. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. Изд. Института истории Академии Наук СССР. 1950. ст. 170.

4) Б. РИБАКОВ, Ремесло древней Руси. М. Л. 1948, ст. 476, 225-226.

5) О. ПОВСТЕНКО, Історія українського мистецтва, І, Нюрнберґ, 1948, ст. 48. Б. РЫБАКОВ. Прикладное искусство и скульптура. «Культура», М. т. П, ст. 413.

6) РЫБАКОВ, Ремесло..... ст. 225.

7) За Рибаковим, Ремесло, ст. 476-77, 225-226.

7) За Б. РЫБАКОВИМ, ор. сіт. ст. 477.

8) За РЫБАКОВИМ: Там же, ст. 477.

9) Б. РЫБАКОВ. Ремесло, ст. 395.

10) Митрополит ІЛАРІОН. Історія української літературної мови. Вінніпеґ, 1950, ст. 60.

11) о. І. НАГАЄВСЬКИЙ. Кирило-Методіївське християнство на Русі. Рим, 1954 ст. 133.

12) Повесть Временых лет, під редакц. Д. С. ЛИХАЧОВА, М. 1950, ст. 28.

13) С. ОБНОРСКИЙ Язык договоров русских с греками. «Язык и мышленіе» (за о. І. НАГАЄВСЬКИМ, ор. сіт, ст. 135).

14) Н. К. НИКОЛЬСЬКИЙ. Повесть Временных лет как источник русского письменства и культуры. М. 1930, ст. 1-106.

15) В. ГЕЙМАН. Культура древней Руси, М. т. П. ст. 37-38.

16) Повесть Врем. Лет, під ред. Д. Лихачова, ст. 38-39. І. НАГАЄВСЬКИЙ. Там же, ст. 130. Рим, 1854, ст. 42.

17) о. І. НАЗАРКО. Святии Володимир Великии

18) М. ГРУНСЬКИЙ. Фрейзингенські отривки. Записки Історик.-філолог. Відділу Укр. Акад. Наук, кн. 16.

П. ІСАЇВ, Звідки Русь-Україна прийняла християнство? Філядельфія, 1952, ст. 34.

19) П. КУРІННИЙ. Реймська Евангелія, найдавніша пам'ятка письма Київської Руси. Реґенсбурґ 1946.

О. І. Нагаєвський. Там же, ст. 93-95, ст. 123.

20) М. Грушевський. Історія України-Руси. т. І.

Г. Лотос

НА ДРУГОМУ ЕТАПІ

III

МИСТЕЦТВО ПРОВІНЦІЙНИХ ВИМІРІВ

Розпочинати розмову про большевицьке мистецтво це означає зробити екскурсію щонайменше одно сторіччя назад, тобто не прогресувати, а регресувати. Але це ще гірше, це, лишень, прогулянка в часи перед тисячами роками, коли був тільки один стиль, один спосіб вислову. Якщо шукати не часової аналогії, а простірної, то треба б перенестися до малорозвинених народів і племен Африки, до т. зв. мистецтва примітивів.

Европа за довгі сторіччя пройшла багато розвоєвих фаз чи етапів, від менше вдалих до блискучих, які чергуються. Такий шлях зумовила природа мистецтва, яке завжди мусить шукати нового способу вислову, рухатися, еволюціонувати. Може найбільшим доказом мистецьких пошуків є мистецтво нашої доби, що експериментує. В Европі існували й існують різні стилі. Це наче багата меню-карта доброго ресторану, розрахована на різні смаки, різних гостей, щоб рівночасно продемонструвати кулінарне мистецтво. Як би не це, не різні стилі і новаторство, ми не мали б шедеврів ні Ван Ґоґа, ні Ренуара, ні багатьох інших.

Наявність різних мистецьких стилів Заходу має і свій глибший сенс, а саме моральний: вони є доказом вільного вияву творчого генія і свободи людини. Нам може якийсь з наявних стилів не подобатись, може мати в собі первні декаденства, але це один із способів вислову мистця і є одним кільцем творчого ланцюга.

Це все, що ми сказали про мистецтво Заходу, притаманне мистецтву взагалі, як такому, і мистецтву всіх часів; але це не стосується просторів червоної імперії, бо там існують інші прийоми, інші мірила й інша скаля вартостей. Уже щонайменше 30 років мистецтво Совєтського Союзу іде відмінним шляхом, що не слід розуміти як «свій шлях», тобто свій індивідуальний почерк, бо це могло б бути високим позитивом, це старий закурений пилюкою з вибоїнами шлях, який Европа давно вже пройшла. Реалізм на Заході перестарілий, всеціловичерпаний засіб вислову, де не можна вже нічого сказати нового. Це разючий парадокс, що большевики, примінивши в суспільному житті цілковито новий маштаб (абстрагуючи від його моральної сторінки), у літературі й мистецтві не пішли вперед, а навпаки — далеко взад. Так, як в адміністрації, політиці, економіці йдуть вказівки з імперіяльного центру, Москви, так і в мистецтві. Центр подиктував стиль, беззастережно, з усіма консеквенціями за непослух. Жодна з союзних республік не сміє мати власного обличчя в мистецтві. Якщо такі прояви трапляться, носіїв режим трактує як ворогів держави, потягає до кримінальної відповідальности, цькує, шантажує, ізолює і нищить. Знищенню підлягають і їхні твори.

Большевицьке мистецтво взяло орієнтацію не на остетичні смаки найвитонченіших цінувачів, а навпаки — найнижчих. Мистецтво, як і література, стало масовим явищем, — у тому тільки той позитив, що кожний має до нього доступ, але вимоги невеликі і тому воно спримітивізоване. Большевицьке мистецтво є мистецтвом міщанських смаків.

Большевицький реалізм у мистецтві це не тільки вимога малювати, як бачимо, але малювати тільки те, що бачимо, тобто соцреалізм. Це ще додаткова одна вимогa деґрадації — обмеження часу і простору, бо мистець зобов'язаний відображати тільки большевицьку дійсність і життя країни, в якій він живе. Такі обмеження це важкі кайдани для творчої душі, що паралізують творчу уяву і задум.

Большевизм поставив ще одну вимогу мистцям: бачити не все в СССР, а тільки те, що позитивне, і його змальовувати; і додаткова, дуже важлива засада — бачити й там позитиви, де є неґативи. Щоб представити дану ситуацію наглядніше, треба нам уявити собі корову, якій причепили на очі зелені окуляри, щоб ввижалася всюди трава... В цей спосіб мистецтво в СССР, як ходіння на котурнах і життя на Олімпі, здеґрадоване, мистці стали невільниками, в їхніх душах постав глибокий траґічний конфлікт, бо вони не сміють показати своєї душі вільно, а змушені і в своїй робітні й перед суспільством натягати огидну маску. Таким чином режим допустився нечуваного злочину, заборонивши людському ґенієві, що мав би бути носієм мистецтва, втілиться в конкретну людину, бути трансформатором естетичної ідеї між природою і суспільством.

Малярство

Українське малярство це не немовлятко, воно вже має, хоч це й загально не всім відомо, свої традиції. навіть у минулих сторіччях.

Відомі праці маляра П. Мусієнка, видатного українського мистця XVIII стор.. В київському мистецькому альбомі *) подано 29 українських мистців, між ними К. Трутовський (1826-93), М. Мурашко, Ф. Красицький — відома його картина «Гість з Запоріжжя», та інші, поминаючи Шевченка. При цьому слід би ще згадати Гр. Стеценка, а саме його портрет молодиці, що недавно відкритий у Київському музеї.

За часів НЕП-у, коли ще була відносна свобода, українське мистецтво, подібно, як і література не мало стільки груп, напрямків та такого пожвавленого мистецького дискусійного життя. Однак дало кілька прізвищ з форматом. Сюди треба зарахувати таких визначних малярів, як Кричевський, Петрицький, Падалка, Седляр та брати Бойчуки. Їх, очевидно засуджено, разом з їхніми творами. Про них згадується у книжці [2]) у статті «Боротьба за реалістичне мистецтво», що велася в роках 1921-1929, коли нарешті «переміг» реалізм. Переміг, зрозуміло, при допомозі терору НКВД. Ця інсталяція соцреалізму тривала аж до 1941 р. До перших реалістів належав маляр Н. Самокиш, а дальшими «новаторами» були А. Шовкуненко та К. Трохименко.

Режим засудив повище згадану групу українських малярів і про них твір [2]) на стор. 121 пише: «Вплив імпресіонізму, широко розповсюджений в кінці 20-их і початком 30-их років в Україні, згубно відбився на загальному розвитку пейзажного жанру».

У 1925 р., як про це подає Ю. Лавріненко [8]) постає в Україні Асоціяція Революційного Мистецтва України (АРМУ), що охопила всі визначніші сили головних міст, Києва, Харкова, Одеси і Донбасу.

Одначе загостреної боротьби не було, кубізм, суперматизм, футуризм і організація, часом залітали на Україну, але в цілком оформленому вигляді, категорично заперечувала відокремлення в мистецькому творі проблеми форми від змісту, тобто іґнорування форми при революційному змісті.

У Києві, крім того, скупчувалося мистецьке життя навколо мистецького інституту.

Видана книжка в Москві [3]) подає 30 українських малярів, само собою, малярів приналежних до соцреалізму, періоду після розгрому української культури в загальному.

П. Волокидин відомий своїм портретом курсантки, А. Шовкуненко — малює теж акварелі, Ф. Кричевський — його праці знаходяться в Київському державному музеї образотворчого мистецтва. В. Шовкуненко в засаді портретист, відомі такі його портрети: славного академіка А. Богомольця, архітекта А. Заболотного, скульптора Б. Яковлева та письменників П. Тичини, М. Рильського, Ів. Ле та інших. Т. Яблонська представлена такою працею: «В парку» (1950), Н. Штельман «Гроза» (1951), Д. Шавикин «Чайка».

Сюди зараховані й малярі, що формували свій мистецький смак і свій світогляд на Заході, і які опинилися в СССР тільки під час війни або після неї в наслідок окупації большевиками решти українських земель. Ів. Труш (1869-41) репрезентований працею «Трембітарі». Слід згадати окремо закарпатську групу малярів: І. Бокшая, талановитого, але реаліста, його праця «Бокораші» (подана в репродукції), А. Ерделі, експресіоніст, що помер перед кількома роками, відомі його праці большевицького періоду «Колгоспниці Турунської долини», «Комсомолка», Ф. Манайло, А. Коцка, А. Борецький. В 1945 р. по війні відбулася у Києві малярська виставка, де були перший раз в історії представлені праці закарпатських згаданих малярів. Бокшая визнано як провідного реалістичного напрямку, маляра широкого творчого діяпазону. Він у Москві удостоївся другої премії СССР.

Окреме місце займає батальна тематика. Вона має кілька імен: М. Хмелько, В. Полтавець, С. Острощенко, П. Сулименко, В. Парчевський. Їхні картини змальовують битви з останньої «вітчизняної» війни в дусі прославлювання червоної армії, старшого брата і дружби.

Інша праця [1]) подає 27 українських малярів, між ними й П. Левченка, а саме його картину «Село взимку».

За кордоном ніхто з українських малярів не здобув собі слави, як і ніхто з усіх малярів решти Совєтського Союзу і таких величин, як Кандінський, Шаґаль на Заході (на еміґрації) росіяни не мають на своїй землі.

Скульптура

Україна, попавши під большевиків, не мала майже ніяких представників цього мистецького жанру. Одинокий скульптор, надпересічний талан, Олександер Архіпенко, залишився на Заході, де створив велике мистецтво, ставши новатором світової міри. Згаданий твір подає 38 українських скульпторів. Інший твір [1]) подає кількість скульпторів значно менше, бо тільки 18.

Їх можна б поділити за віком — на старших і молодших. До старших належать: І. Кавалерідзе, як видно, не українського походження,

що спорудив пам'ятник Шевченкові в Ромнах (але ще 1918 р.). Його Шевченко задуманий, пригноблений. П. Ульянова «Красноармієць» витесаний з ґраніту (1930); Г. Пиьоваров увіковічнив нашого визначного режисера і талановитого письменника О. Довженка, створивши його портрет з ґіпсу (1939); І. Макогін в головному теж портретист, один з його портретів це мистець І. Северин (1939), що визначається частинно смілими рисками. Є. Білостоцький присвятився режимовій тематиці, вирізьбивши портрети Маркса та Енгельса (1949) в ґіпсі, хоч вони переконують менше; два скульптори Н. Рябинін та В. Сколоздра вирізьбили в ґіпсі Довбуша (1950), героя-месника, не сліпого бунтівника, але свідомого. Сюди треба зарахувати й В. Свиду, мистця з західніх областей, особливо за його «Гуцулку з конем» (1947), вирізьблену в дереві.

Молодша ґенерація має кілька імен, з яких заслуговує на увагу І. Гончар (1911), що створив пам'ятник Шевченкові «Молодий Шевченко» (1950) з мармуру. Поет одягнений у одязі, що носила тоді західньоевропейська шляхта, дещо нагадує Міцкевича, симпатичний, у розстібнутому плащі, мрійник, як типовий поет, з правою рукою на грудях. Портрет цей знаходиться в Третяковській галереї в Москві. Гончар вирізьбив також пам'ятник Горкому в Ялті.

О. Ковалів (1916) має кілька портретів — академіка В. Філатова (1952) у мармурі та композитора Л. Ревуцького (1946); А. Білостоцький (*1921) з Оксаною Супрун вирізьбили пам'ятник І. Франкові в Києві. Зроблений з бронзи й ґраніту (1956) — погруддя, з правою рукою під підборіддям. В. Зноба (*1929) спорудив потрет славного українського кобзаря Остапа Вересая (1954) зі скла; кобзар задуманий, живе, якби в підземеллі. Зноба вирізьбив у дереві (1957) «Бокороша» — «видно і хвилі, і напругу, і боротьбу із стихією і те, що викликає і признання і пошану і подив» [1]). П. Козицький створив портрет поета М. Рильського (1948) та того ж року композитора Миколи Лисенка.

Графіка

Українська графіка до загарбання України большевиками мала вже свою традицію, чого доказом є таке прізвища, як Юрій Нарбут, талановитий, визначний графік з індивідуальним мистецьким обличчям. Він оформлював карбованці, поштові значки та герби незалежної української держави і його жадна з українських підсоветських праць та московських не згадують, хіба, щоб вилаяти. Праця [1]), на яку ми відкликалися при обговорюванні малярства та скульптури подає 29 імен. Інша [2]) тільки 16. В. Аверин заступлений в альбомі «Купцями» (1936); В. Касіян (1896), один з найталановитіших та плодовитих графіків, має багато праць, між ними «Артем» (1936). Касіян є народним художником СССР, дійсний член Академії мистецтв СССР. У «Думах», ілюстроване видання, що появилося в Києві 1959 р. і визнане за найкращу щодо оформлення книжкову появу в Україні, є його «Повстання проти польських панів».

А. Пащенко (*1986) член-кореспондент АН СССР, має більше праць, між ними гравюра міста Києва (Вид з Володимирової гірки, 1937), Ворота Заборовського, Будинок Академії будівництва і архітектури, Київська Софія, Державний заповідник Києво-Печерська Лавра. І. Їжакевич зробив ілюстрації до творів Коцюбинського («Фата морґана», що знаходиться в Музеї Коцюбинського в Чернігові), ілюстрації до поеми Т. Шевченка «Сова» (1937-1938, Музей Т. Г. Шевченка в Києві). О. Кульчицька (з західніх областей), відома перед другою світовою війною, створила портрет Довбуша (1940) — гравюра в дереві; А. Литвиненко (*1908) відомий з твору «Жюрі» з 1945) — це 4 птиці і мале пташеня, полювальна лірика, при вогні, як світає. М. Дерегус (*1904) створив кілька ілюстрацій до «Дум»: «Козак Голота», «Смерть козака бандуриста», «Маруся Богуславка». Його теж ілюстрації до роману Натана Рибака «Переяславська Рада» (1953).

З молодших слід відмітити С. Ризниченка (*1916), що робить ілюстрації до романів, між ними до «Земля гуде» — О. Гончара (1949); О. Данченко (*1926) зробив кілька картин із серії «Визвольна війна 1648-1654», між ними «Під Жовтими Водами» (1953); І. Селиванов (*1924) має ілюстровану пісню «Ой, наступила та чорна хмара», серію «Непереможні»; А. Базилевич (*1926) зробив ілюстрацію до роману М. Вовчка «Записки причетника».

Графіка відіграє дуже важливу ролю головно в оформлюванні видань, ілюстрованих книжок, тощо. Але й тут, як і в малярстві, мистці шукають нових засобів вислову, що під большевиками неможливе, через що талан не може себе виявити. Тому й оформлення совєтських видань цілковито застарілі, без нових первнів.

Плякат

На плякат у культурних суспільствах звертають неабияку увагу, а це не тільки з рекля-

ГАННА ЧЕРІНЬ
БРАТІК
І
СЕСТРИЧКА

мових мотивів, але й з чисто естетичних, особливо коли йдеться про мистецькі імпрези, мистецькі виставки, тощо. У большевиків роля пляката зведена до пропаґандивної функції, тобто його звульґаризовано. Важко на підставі большевицьких видань про мистецтво скласти собі якусь хоч приблизну таблицю вартостей з цього жанру, бо підбір ілюстрації авторів здійснений за партійними критеріями. І тому подаємо для ілюстрації тільки імена і праці заподані названим твором [1]). Це, до певної міри, стосується і малярства, скульптури та графіки.

На Заході бувають у кожній державі конкурси на найкращий плякат, де оцінка керується мистецьким критерієм, а не політично-пропаґандивним.

І. Хвостенко нарисував «Хліб, сила і міць держави» (жінка сипле збіжжя); подані теж афіші й В. Задорожного. Більшість з плякатів, що ми мали змогу бачити і в інших виданнях, написана не по-українськи, а по російськи, в чому наявний російський шовінізм і русифікаційний тиск.

***

Після гноблення українського творчого духа на протязі кількох сторіч Україна мала дані створити за сорок років свобідного життя навіть велике мистецтво. Але цього не сталося. Причиною була і є по сьогодні жорстока московська шруба, що здушує безпощадно творчий дух українського народу і не дає йому проявитися в мистецтві.

Мистецькими жанрами Україна збагатилася, і щодо кількости осіб, які беруть участь у творчому процесі, але якісно не то, що поступила допереду, а навпаки, повернулася назад, закостеніла. Її заморозила Москва. Талановитий український нарід з волі окупанта не бере участи в світовому змаганні мистецьких сил за першість, він виконує тільки норму — вказівки чужої компартії.

Важке завдання чекає мистців України після довгої ночі — надолужити втрачене, перескочити пройдені щаблі культурним Заходом і йти з ним ногу в ногу, творячи незалежне українське мистецтво, мистецтво не за назвою, а справжнє, створене тільки на мистецьких критеріях. Але іншого виходу з тупика немає. А сором за нього хай залишиться на північному окупантові.

---

1) Українське образотворче мистецтво, живопис, скульптура, графіка. Альбом, Київ, 1956.
2) Искусство Советской Украини, Москва, 1958.
3) Изобразительное искусство Украинской ССР, Москва, 1959.
1) Українське образотворче мистецтво, живопис, скульптура, графіка, Альбом, Київ, 1956.
1) Там же.
1) Изобразительное искусство Укр. ССР.
2) Українське образотворче мистецтво.
1) Изобразительное искусство.
2) Искусство Советской Украини.
3) Розстріляне відродження. 1959, стор. 874.

Юрій Артюшенко

ІДЕЯ ОСНОВОЮ ВЗАЄМНОГО ДОВІР'Я

Як внутрі поодиноких народів так і поміж народами світу не наступить справжній мир так довго, як довго в основу взаємного довір'я не ляже така ідея, якою б насправді жили не тільки офіційні її речники, але й найширші народні маси.

Такою ідеєю в наш час стає стремління волелюблених народів світу до повнотної синтези національних і соціяльних ідеалів внутрі себе й в зовнішнім світі, та стремління до взаємного гармонійного пов'язання народів світу на засадах пошанования незалежности й самостійности та національних і господарських інтересів.

Ідея ця є прямим протиставленням всім тим ідеям які в основі своїй прагнуть тільки зміни режимів, але не розвалу імперії...

Ідея ця відбиває прямування народів світу — через внутрішню духову зрілість і самовдосконалення виявити свої творчі задуми на міжнаціональнім форумі.

Сьогодні виразником цієї ідеї власне й є отой третій — визвольно-антиімперіялістичний світ, про який ми в статті «17. травня 1960 р.» на сторінках паризького «Українського Слова» з 26. червня б. р., писали: «На жаль сьогодні визвольно-антиімперіялістичний світ ще далекий від такої реально-видимої форми як її мають комуністичний і антикомуністичний світи, хоч і маємо кілька роздріблених спроб у тому напрямку, як то: Інтернаціонал Свободи, Визвольний Фронт Уярмлених Народів, Паризький Бльок, АБН.»

Зміною тільки режимів, зі збереженням прититтю імперій, не врятується світ від грізної небезпеки духової й матеріяльної катастрофи. Рятунок світу тільки в ідеї визвольно-антиімперіялістичного світу, який ставить в основу взаємного довір'я між народами ідею, а не самі голі інтереси.

Ця ідея, що досі жила переважно в підсвідомості багатьох волелюбних народів, починає завойовувати їх свідомість і здобувати місце на світовому форумі.

Навіть московські тирани, здушуючи цю ідею на своїх просторах, використовують її як приману на волелюбні народи для пізнішого їх кривавого поневолення.

Чим же позначується відтиск української духовости в ідеї визвольно-антиімперіялістичного світу? Яка роля української організованої спільноти в новій системі грядучого укладу сил визвольно-антиімперіялістичного світу? Якими шляхами ми — українці повинні йти до здійснення ідеї, тієї, в якій українська національна ідея знайшла б синтезу з ідеями інших волелюбних народів світу?

Вважаємо, що відповідь на ці питання зможе дати тільке те наше славне минуле, в якому лежить джерело наших власних сил і з якого випливають шляхи нашої власної політики.

Україна, що мала різні назви — Скитія — Сарматія — Роксолянія — Русь — Україна — і все пов'язувала кожночасну свою сучасність з своєю минувшиною, була колискою европейців, як це подають нові археологічні і антропологічні відомості. Це саме говорить і російський проф. М. Роставцев: «Південна Росія (себто Україна) була споконвіку заселена автохтонним народом, якого володарі мінялися, але він самий лишився незмінним народом, аж до наших часів». («Антічная декоратівная живопись на Юге Россіі»).

Україна все була сама собою, була не тільки колискою европейців, але й політично-культурним центром усього суходолу Старого Світу, до якого тяготіли народи не тільки зі заходу, але й зі сходу. Україна мала духову, культурну й політичну повновартість, а то й більшевартість у відношенню до інших країн світу, як ось Трипільська культура, яка була одночасна з найстаршими культурами світу, Єгипетською та Самарійською.

Та і в пізніших часах Україна в сфері духово-моральній й ідеологічно-політичній була попереді інших країн. Згадаймо хоч би питоменні українському характереві прикмети, як то «Іду на Вас» (Святослав Завойовник), «Лежачого не б'ють» (Народна приповідка) чи незнану в інших країнах світу релігійну толерантність. Так, Україна є не тільки колискою европейців, але й носієм справжньої европейської духовости, якій чужі не тільки Евразія, але й деякі вияви Заходу, як це показала остання війна. Бо, напр., в Україні незнані насаджування релігії хрестом і мечем з рівночасними жорстокостями, застенками, кострищами й інквізицією та здушуванням усяких проявів до державної незалежности, — незнані практики заперечуючі голошене в теорії християнство. Вплив чужих духовостей позначується сьогодні і в нас отим росходженням між теорією і практикою. І в нас часто ідею сприймається як засіб, але не як вияв свого духового «Я», що органічно виростає з цілого єства людини з його найсвятіших почувань, що не знають в теорії і в практиці росходжень.

В усьому вище сказаному ми й знаходимо відповідь на перше, раніше поставлене нами питання: відтиск української духовости в ідеї визвольно-антиімперіялістичного світу позначується в її високо-моральних політичних основах, у толерантних релігійних взаєминах і в духово-геройчних настановах.

Що ж до нашої ролі в визвольно-антиімперіялістичнім світі, то вона не обмежується тільки до духово-ідеологічної та морально-політичної площин, але в такій же мірі проявляється і в дієвій площині. Україна впродовж століть, одна боронила духових, культурних і моральних цінностей цілого світу, хоч світ, за малими вийнятками, не хотів про нас знати. А в наш час Україна, ставляючи на Конґресі поневолених народів в Києві в 1917 році за мету — односпрямованість усіх національно-визвольних сил народів світу в одно річище визвольно-антиімперіялістичної дії, визначила вже тоді нашу ролю в цій дії, а то: устійнювати одність думки, одність волі й одність чину на засадах ієрархії, духових, моральних і національно-політичних вартостей між волелюбними народами світу; підсилювати й продовжувати боротьбу за згадану ідею без огляду на те, якою буде політична ситуація в світі; удосконалювати цей світ так, щоб він став промінюючим у темряві нашої доби, смолоскипом на шляху до кращого майбутнього світу.

Отже, наша роля в визвольно-антиімперіялістичнім світі є ролею офензивно-мобілізуючого, формуючого й унапрямлюючого чинника. А моральну основу до цієї ролі дає нам стара культура, що своїм корінням сягає аж до половини 4-го тисячоліття перед Христом

(Трипільська Культура), наша героїчна історія з високо етичними і моральними політичними ідеями і мільйони жертв в ім'я ідеалів не тільки своїх, але й вселюдських.

А тепер перейдемо до розгляду останнього питання, а то, якими шляхами ми повинні йти до здійснення вище згаданих ідеалів.

Шляхи нашої власної політики, як це стверджують не тільки українські але й чуженецькі вчені, губляться десь в 2.000 роках перед Христом, коли існувала велика федеративна держава на просторі України і далі до Туркестану. На цьому всьому просторі була одна культура й одна мова. Та найвиразніше бачимо блеск української політики в княжу добу, а теж спостерігаємо її вияви в козацькій добі, та незгасно вона горить в глибинах серця українського народу і в наш час. Бо від княжої доби й по наш час московській Евразії ні західнім нашим сусідам, ані силою, ані внутрішнім розбратом і порожніми обіцянками, не вдається заставити Україну зректися власних шляхів зовнішньої політики. Державна дія українського народу все поновно й поновно відроджується, а з нею відроджується й власна зовнішня політика, яку на міжнародньому форумі, згідно з всенароднім волевиявленням, знову й знову заступає новий законний репрезентант Суверенної Української Держави. І в наші часи намагання впрягти Україну до одного чи другого чужого політичного возу позначилися з одного боку концентраційними таборами, Винницею, штучним голодом і масовим терором, як теж і з другого боку позначилися концентраційними таборами. Рівним і розстріла ми найкращих представників нашої молоді й старших...

Необхідно зазначити, що з країн західнього світу серед українського народу найбільш мали симпатії такі країни як Чехія, Злучені Держави Америки, Англія й Канада. Сантимент українського народу до цих держав корінився в минулому, а зокрема в творах Шевченка і в тім, що ці країни прийняли, одні давніше інші тепер, українську еміграцію з усіх закутків України й дали їй людяні умови життя та повну волю національних переконань і свободу національного слова. Та й сьогодні українська еміграція не зазнає від цих країн ні «корсиканського» трактування ні закидів в большевизмі в такій мірі, як це, доводиться нам зазнавати від деяких антикомуністичних французьких кіл, що згуртовані біля часопису «Ля депеш котідієнн д'Альжері».

Ці симпатії українського народу спонукали в свій час автора цих рядків висловити думку: «Азія йде своїм шляхом до здійснення своїх ідей, а Англія й Америка своїми до своїх, і що дальше, то все більше вони стають менше політично залежні одна від другої.... Америці до України з Аляски, по шляхах заселених українськими переселенцями й Зелений та Сірий Клин, є далеко ближче чим через Европу... Україна в тисячолітнім суперництві на грані двох світів (що лежать на Захід і на Схід України) і в підсвідомости вже носить синтезу їх ідей, то ж тому Америка й Англія в Україні, а Україна в Америці й в Англії взаїмно в собі знайдуть те доповнення, що дасть одну з великих синтез на шляху до найвищої синтези ідей світу.... Якщо ЗДА свідомі того, що вони як найбільша потуга світу є найбільш відповідальна не тільки за свою долю, але й за долю цілого світу...»

Власне при цім треба сказати, що серед визвольно-антиімперіялістичного світу є народи з такими й іншими політичними концепціями, які треба не тільки погодити, але й використати в майбутньому при вищій системі пов'язання бльоків вільних народів між собою. Коли вже мова про бльоки то треба сказати, що наша історія перестерігає нас проти творення бльоків з тими країнами, які своїми ідеями й своїми «вірую» все вносили в наш нарід розклад і незгоду — й понад нашими зруйнованими чужими наїздами землями, простягали руки евразійській Москві. Якщо маємо творити бльоки, то творім їх в майбутньому з психічно близькими і прихильними до наших ідеалів народів, як то з народами Чорноморського побережжя, а зокрема з тими чорноморськими православними народами, які сьогодні як і ми є поневолені Москвою. Рівнож відшукуймо нитки наших давніх зв'язків з народами з побереж не тільки чорноморських, але середземноморських вод, яких політичні концепції є близькими нашим, бо вони випливають з того ж геополітичного положення, що й наше — між сходом і заходом... Бо не на заході і не в Евразії лежить джерело нашої сили, але там де воно лежало в далеку давнину, а то в обширі Чорного та Середземного морей. Де як каже в книжці «О слав'янах в Молой Азії, Афріке і Іспанії» проф. В. Ламанський: «Там жив колись один нарід, якого племена чужинці називали ріжними, чудернацькими іменами, а історичні залишки натякають на ім'я Русь, і тому українці повинні б той нарід назвати Праруським, і на цю претенсію ми маємо основи.» Що більше, навіть французькі професори Й.

Брунгес і Ц. Велаукс радять українцям утворити оборонний союз із причорноморськими народами, і знизити Московську імперію до другорядної держави.

Теж і ми тої думки, що тільки на цім власне шляху має, нами голошена в теорії засада власних сил і власної політичної концепції, найбільше виглядів на повнотне своє виявлення в практиці.

Ґеополітичне положення України диктує їй зайняти однакове становище як до бльоків вільних народів на заході, так і до бльоків вільних народів на сході. Бо сусідництво зі степами середньої Азії та через Кавказ, Чорне море з Передньою Азією й Середземним морем, при гирлі Дунаю через Румунію з Балканськими землями і нарешті наших переселенців й засланців на Далекому Сході — визначають підставові засади нашої зовнішньої політики. Перед Україною стоїть завдання приєднати до своєї системи свобідних політичних союзів, і силою річи політичної і господарської співпраці, не тільки західні, але й східні бльоки народів, що дотепер були поневолені, як і ми, Москвою. Україна, як то колись було в минулому, мусить стати і в майбутньому одним з головних світових центрів на межі двох континентів до якого будуть тяготіти менші народи не тільки зі сходу але й зі заходу. Тому Україна мусить мати свою власну політичну концепцію, що ніяк не буде покриватися з політичною концепцією ні західніх ні східніх бльоків, зокрема в відношенні східних бльоків, наших найближчих сусідів і далеких для заходу. При чому, якщо зробимо припущення, що Москва й надалі нам лишиться ворожою, то багатовікова історія вчить нас, що бльоки західньо-европейських держав є непевними нашими союзниками, тоді коли бльоки східних, поневолених тепер Москвою народів, що зазнали московської неволі, будуть таки певнішими. Давне й недавне минуле вчить нас не тягнутися в хвості теоретично гарних, а в життю невипробуваних чужих теорій, але триматися самобутньої української теорії й власної політичної концепції. Своїх власних шляхів Україна не сміє зректися, коли не хоче щоби її знову хтось схотів зробити своїм форпостом, як то було в останню світову війну...

Для зреалізування таких вищих форм вільного й гармонійного співжиття народів у грядучім новім укладі світових сил, необхідно вже як найскорше віднайти взаємне довір'я між волелюбними народами та волю до спільних зусиль не тільки в теорії але й в практиці.... Зокрема вважаємо за найвищий час, щоб обдарована законністю своїх народів політична еміграція спромоглася на практичний спільний чин у напрямку створення одної реально-видимої форми визвольно-антиімперіялістичного світу, та одної офіційної репрезентації тих народів, яких волевиявлення є потоптане імперіялізмом. Найвищий час перестати блукати розбитою отарою манівцями. Найвищий час вийти нам оформленими одною ідеєю, думкою й чином на широкі шляхи Світу Божого.

Чікаґо, дня 24. липня 1960 року.

Ф. Кордуба

ДОКУМЕНТИ ЛІКВІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

(Докінчення)

Дня 4-го груаня 1945 р. Екзарх всієї України, митрополит Київський і Галицький Іоанн видав пастирський лист до вірних греко-католицької Церкви. В ньому він доказував, що єдиною правдивою і правною Церквою є тільки православна Церква, і закликав вірних до зірвання унії з Римом та переходу до Російської Православної Церкви. Цей пастирський лист та безперебійні жорстокі шикани спричинилися до витворення специфічного настрою серед вірних. І так зорганізовано 19-го січня 1946 р. у Львові свято Йордану греко-католиків спільно з православними, щоб в цей спосіб публічно заманіфестувати перед вірними, що перехід на православ'я відбувається мирним шляхом. В лютім 1946 р. представники Ініціятивного Комітету під час візити в Київського митрополита устійнили цілий плян офіційної ліквідації греко-католицької Церкви. Під кінець лютого 1946 р., доконано в Києві першого обряду переходу 13 священників з греко-католицизму на православ'я, в тому числі трьох ініціяторів апостазії. В скорому часі висвячено о. М. Мельника на єпископа Самбірсько-Дрогобицької, а о. Пельвецького на єпископа Станиславської дієцезії. О. д-р Г. Костельник, що в підготові до апостазії відограв найважливішу ролю, отримав тільки титул протоєрея.

Дня 8. і 9. березня 1946 р., відбувся у Львові греко-католицький Собор, вже на чолі з православними керманичами Ініціятивного Комітету. В цьому соборі мало взяти участь 216 осіб: 204 священики і 12 світських вірних, (так подавала совєтська преса). Ці делеґати, мали репрезентувати 986-ох священників. Деяких делеґатів визначив Ініціятивний Комітет. Делеґати могли заступати волю не більше 1000 вірних. Не зважаючи на це, що греко-католицька Церква в зах. Україні мала приблизно 3 з половиною мільйона вірних, ця мала група «репрезентантів» винесла постанову ліквідувати греко-католицьку Церкву. Головним речником на цьому Соборі був протоєрей Г. Костельник; він після виголошення трьох рефератів запропонував зредаґування підставових тез на базі арґументів, порушених в цих рефератах. Тези були зібрані в 4-ох точках:

1. Ліквідувати Унію з 1596 р.
2. Відлучитися від Риму.
3. Повернутися до православної віри прадідів,
4. Прилучитися знову до Російської Православної Церкви.

Самозрозуміло, ці тези були прийняті. Дня 9. березня 1946 р., в катедрі Св. Юра відбулася церемонія переходу 204 делеґатів-учасників львівського Собору на православ'я. Того ж дня прийнято постанову й про повну ліквідацію греко-католицької Церкви. Зміст цієї постанови такий:

> «1. Рим в XI. столітті штучно відпав від первісної православної Церкви з цілею накинути свою диктатуру цілій Церкві; церковна Унія була накинена нашому народові в XУІ ст. римсько-католицькою шляхтою Польщі, як міст, який мав вести до полонізації і латинізації українського і білоруського народів; в теперішній нашій ситуації, коли завдяки геройським зусиллям і славній побіді Сов. Союзу, всі українські землі були об'єднані та український нарід став господарем на своїх землях, було б річчю немудрою вдержувати на майбутнє унійні тенденції і було б непростимим гріхом продовжувати братовбивчу боротьбу, причиною якої завсігди була і буде церковна унія. Виходячи з цих заложень, Собор рішив відкликати рішення берестейського Собору з 1596 р., зліквідувати Унію, відірватися від Риму й повернути до російської православної Церки.
>
> 2. Після рішення получитися з російською православною Церквою, Собор вважає за конечне звернутися до московського патріярха і Всеросії Алєксея, з проханням прийняти греко-католиків до Православної Церкви, та подати до відома це рішення совєтському урядові.
>
> 3. Беручи до уваги, що римські папи завсігди вели самолюбну політику, Собор висказує переконання, що в обставинах, коли миролюбні народи боролися за своє існування, Ватикан був в цілості по стороні кривавого фашизму та виступав проти Сов. Союзу, що визволив наш український нарід з неволі і об'єднав всі наші землі в одну вільну потугу, та тим самим увільнив нас від національного і релігійного гнету. Собор в імені всього духівництва і вірних висказує свою глибоку подяку державним мужам Сов. Союзу і української держави, що до них всі народи Союзу виявили своє довір'я під час виборів до Найвищої Ради СССР.
>
> 4. У зв'язку з поверненням до св. православної Церкви, Собор рішив вислати телеграму до царгородського патріярха, патріярха московського і митрополита київського, а також опрацювати в імені собору заклик до всього духівництва й вірних унійної Церкви, взиваючи до повернення до віри своїх прадідів.»

В телеграмі до Сталіна президія Собору ствердила, що перед 350 роками імперіялістична, шляхетська Польща, в цілі поневолення українських земель, силою відірваних від матірного пня, розірвала релігійно-церковну єдність тих земель з одноплемінним Сходом при допомозі зарозумілого й властолюбного Риму, що мріяв про диктатуру в християнському світі. «На наших очах тепер доконано акту історичної справедливости, а це завдяки героїчній боротьбі червоної армії і цілого Сов. Союзу. Під геніяльним проводом Сталіна здійснено те, за що боролися найкращі покоління українського народу, та що до сьогоднішнього дня видавалося недосяжною мрією. Знову об'єднані в одно ціле всі українські землі, від Тиси до Карпат, від Сяну до Дону і від Пінських болот до Чорного моря. В обставинах нового вільного життя, почуваючись вільними господарями своєї землі, рівночасно ми скинули з себе й духовну неволю, що була накинена нам всупереч нашій волі і для нашої погуби. Собор унійної Церкви в зах. Україні відкликав берестейську Унію та повернувся до лона російської православної Церкви, якої світло вий-

шло з київської Русі, історичної колиски російського, українського і білоруського народів.»

Телеграма кінчалася такими словами упокорення:

«Щасливі просимо пана, вождя великого Сов. Союзу приняти нашу заяву й нашу радість, що від сьогодні ніщо не буде ділити нашого об'єднаного народу українського. В тім історичнім, епоховім моменті не можемо не висказати вам почуттів нашої вдячности за ваше велике діло — об'єднання українських земель, бо без того не можна було б навіть мріяти про ліквідацію нашого церковного розламу».

Заклик до духівництва і вірних греко-католицької Церкви не мав жодних нових арґументів теологічного, історичного ані політичного характеру. Зміст цього заклику є чисто пропаґандивного характеру, переповнений фразеологією советської пропаґанди. Це звернення своїм змістом вказує на те, що греко-католицьке духівництво й вірні ставилися з дуже великою погордою до факту апостазії, та не зважаючи на жорстокі переслідування, вони дальше були вірними Апостольській Столиці. Акт ліквідації греко-католицької Церкви був прийнятий до відома всіма її вірними з дуже великим болем, так, що по ліквідації цієї Церкви багато вірних по сьогоднішній день не беруть жодної участі в церковних православних відправах. Тайн Хрещення і Супружества все ще дальше, не зважаючи на переслідування, підпільно уділяють своїм вірним священики греко-католицької Церкви.

Разом із телеграмою до Сталіна президія Собору вислала окрему телеграму і до Н. Хрущова, змістом в загальному подібну до телеграми, до Сталіна.

4. квітня 1946 р. прибула до Москви делеґація Собору в складі: прот. Г. Костельник, єп. Пельвецький, єп. Мельник і оо. Юрик і Лотошинський. Її урочисто привітали на летовищі представники Ради для справ російської православної Церкви. Черговото дня ця делеґація була прийнята патріярхом Алєксеєм. Сталін цієї делеґації не прийняв.

В такий насильний спосіб Москва при допомозі офіційних представників Російської Православної Церкви повністю зліквідувала Греко-Католицьку українську Церкву, що під кінець 1939 р. мала: 4. 283. 000 вірних. Ліквідація цієї Церкви принесла такі втрати: 5 дієцезій, 10 єпископів, 1 Апост. Візитатор, 2.950 світських і 520 монаших священників, 1090 монахинь, 540 семінаристів, 3.040 парафій, 4.440 церков і 195 каплиць.

Таким чином до актів насильства з 1839 і 1875 рр., прибув новий акт московського насильства з 1946 р. Цим жорстоким актом ліквідації Укр. Католицької Церкви в Зах. Україні Москва дала свою відповідь не тільки на унійні заходи, але, що важніше, вона наглядно доказала, що вона нічого не бажає прийняти з Заходу, навіть в формі релігійного відмінного від російського обряду. Москва докладає всіх старань, щоб свій східній тоталітарно-безбожницький устрій накинути при допомозі політичної експансії не тільки решті Европи, але й цілому світові. Під актом насильної ліквідації Укр. Кат. Церкви в Україні скривається велике політичне завдання большевицького уряду зліквідувати найбільш національно свідому частину української нації, в тому числі винищити передусім укр. інтеліґенцію, як носія української державно-самостійницької думки. Ліквідацію Укр. Кат. Церкви в зах. Україні треба вважати за цілеспрямоване бажання Москви раз назавжди зліквідувати й стремління українського народу до незалежного державного життя в гурті вільних народів світу.

Тому нам усім на еміґрації, в 15-ліття доконаного Москвою жорстокого злочину — ліквідації Укр. Кат. Церкви в зах. Україні, треба глибоко застановитися над дальшими намаганнями найгрізнішого ворога самостійности українського народу та в об'єднанні докладати всіх зусиль, щоб врешті збудити зі сну Захід, і змусити його до слова в цій важливій для людства справі — свобідного культивування релігійних обрядів в межах СССР. Українська еміґрація — це саме є цей протест, проти большевицького насильства. Тому на нас спадає обов'язок будити опінію вільного світу проти дальшої політичної й релігійної експанзії Москви. Будьмо дійсними речниками волі наших поневолених братів, що їм сьогодні не дозволяє Москва навіть свобідно молитись.

В ПРЕСОВОМУ КАЛЕЙДОСКОПІ

Тижневик «Поступ», що виходить у Вінніпеґу, приносить в ч. 28-му, з дня 10-го липня, передову статтю «Важне — не розгубити себе». Автор статті п. Роман Данилевич звертає увагу читачів «Поступу», і самозрозуміло увагу українського еміґраційного загалу, на потребу визнання ясних й безкомпромісових вартостей у боротьбі з коекзистенційними настроями й духовою розгубленістю в сучасному світі. Повертаючи від загальних міркувань до суто-української проблематики автор пише так:-

«Визвольна боротьба українського народу проти комуністичної Москви проходить під такими головними аспектами: ідеологічним, політичним, соціяльним. Всі ці аспекти треба вчисляти, якщо бажаємо, щоб ця боротьба була успішна. Атеїстичній ідеології матеріялістичного комунізму треба протиставити віру в Триєдиного Бога та християнські засади моралі. На місце УРСР, колонії Москви, має прийти українська соборна самостійна держава. На місце комуністичної соціяльної системи, має запанувати соціяльний правопорядок опертий на християнській любові і справедливості. Ці аспекти боротьби за визволення України з-під московсько-комуністичного ярма треба трактувати нероздільно та в рівній мірі старатись про їхнє здійснення».

І на закінчення своєї статті, автор, після точнішого обговорення своєї постави до УНРади і співпраці кругів УНРади з АКВБ стверджує що....

«Можна бути певним, що випадок непередрішенства та багато йому подібних, з яким зустрічаємось в західньому світі, можна б куди успішніше поборювати, якщо б у визвольній акції ми йшли не розгублено, але з'єднано. А це стає ще більш пекуче у час великої ідеологічної і політичної розтечі у західньому світі».

Стільки автор.

Його думка про те, що ми мусимо точно устійнити аспекти нашої протимосковської боротьби, виходячи з принципів християнської любові й справедливості, заслуговує не лише на увагу, але й варта реалізації. Автор відчуває здається, що як досі ми не визначили й не узгіднили точно між собою, за що, за яку Укаріну ми властиво боремося. Його турбує **відсутність ясних цілей у нашій боротьбі.** Ми вповні з ним погоджуємося. Бо якщо ми маємо боротися тільки за це, щоб замінити управління концентраційних таборів з російськихкомуністичних, на «рідні» українські, тоді ясно що наша боротьба не має ідейних аспектів, про які мріє п. Данилевич. Ще більше ясно, що в такому випадку протимосковська боротьба за зміну режіму, мусить перейти на плечі бажаючих заступити сучасний окупаційний режім.

І тому є дуже важно сьогодні знайти спільну плятформу, спільні, ясно визначені цілі в боротьбі з Москвою, бо тільки ясно визначені цілі й виразні гасла можуть і будуть мати мобілізуючу силу. Якщо ці наші далекі цілі, чи скажім конструктивне завершення визвольного процесу, будуть побудовані на християнській моралі й етиці, то й сила пориваючих кличів для осягнення вимріяного ідеалу — зростатиме. Це в свою чергу, таке заіснування погодження щодо остаточного продукту нашої боротьби з моральної і етичної сторінок, може і мусить привести до подібного узгіднення щодо етапів визвольних змагань. Це мусить статися тому, бо наприклад погодившися застосувати в майбутній Україні засади християнської моралі, ми не матимемо відваги стосувати сьогодні в нашому житті засади відмінного характеру. Стан «роздвоєної особовости» в нашій національній політиці, тобто стан в якому ми проповідуємо одне, а стараємося осягнути друге, думаючи про зовсім що інше — не веде нікуди.

Хочеться вірити, що виступивши з вимогою знайдення спільної моральної основи в протимосковській боротьбі, п. Данилевич не зупиниться на загальниках і без найменшого сумніву щирих побажаннях, а буде йти по дорозі шукань спільного образу нашої ідеї. Спільний моральний кодекс співжиття поміж українцями, спертий на засадах християнської моралі й етики, повинен бути першим етапом в заходах для осягнення правопорядку в нашому еміграційному суспільстві.

З хвилиною устійнення такого морального кодексу і образ нашого ідеалу, і визвольна боротьба за його осягнення — стануть яснішати.

«Сучасна Україна» приносить дуже цікаву статтю Всеволода Голуба про місце нової ґенерації в українському світі. Дискусійну статтю п. Голуба приносить цей український тижневик в числі з 7-го серпня б. р.. Стаття Голуба є відгуком на статтю С. Ю. Процюка, що друкува-

лася в 13-тому числі «Сучасної України». Щоб більше зрозумілі були погляди Всеволода Голуба читачам журналу, то мусимо перше всього з'ясувати коротко статтю С. Ю. Процюка. С. Ю. Процюк в статті «Неточне окреслення» займає критичне становище супроти молодої ґенерації українських науковців. Він твердить, що молоді науковці вростаються в суспільства країн свого поселення, і воліють радше містити свої праці в чужинецьких журналах, з неукраїнською тематикою, чим присвятити свою увагу україністичним студіям.

Всеволод Голуб займає відмінне становище. Він підкреслює загальниковість статті Процюка, хоч і не виключає виїмків з правила, тобто факту відходу незначного числа молодих науковців від українського наукового світу. Він каже так:-

«Обвинувачення Процюка, що наша молода інтеліґенція виявляє нехіть до українського журналу чи книжки без конкретизації виглядає, на жаль, вигадкою. Так він каже: Наші «кар'єристи нехтують не тільки наші еміґраційні наукові видання, але, наприклад, і видання Академії наук у Києві або видання університетів чи науково-дослідних установ в Україні». Наскільки мені відомо — це суцільна неправда. Наші молоді фахівці не тільки що в більшості читають усю літературу з своїх фахів, що виходить в УССР, а що більше — пакують якраз цю літературу в університетські та публічні бібліотеки в країнах свого перебування. Тільки в Києві знають, скільки замовлень на книжки й журналу надходить тепер з бібліотек США, Канади, Англії, Франції».

Дальше Всеволод Голуб пише, що українська еміґрація не має фахової літератури, не має журналів, на сторінках яких могли б друкувати свої праці молоді українські науковці. Це є причиною співпраці українців в неукраїнських наукових журналах. Стверджуючи що співпраця в неукраїнських наукових журналах не є кар'єризмом чи «низькопоклонством» перед чужою наукою Голуб твердить що:-

«Значна частина наших молодих учених вважає, що опублікувати в чужомовному науковому журналі статтю на якусь українську тему корисніше обопільно, — і для себе, і для української справи, — ніж коли цю статтю вмістити в українському журналі, бо для чужинців така стаття переважно буде ревеляцією, конкретним внеском у скарбницю науки (і внеском до стажового списку автора також): а для українських читачів вона нічого собою не являтеме, бо для них все в ній буде якоюсь мірою відомим....».

Ми вповні погоджуємося з п. Голубом. Українські наукові видання, друковані на еміґрації чи в Україні — не мають попиту. Вони залежуються на полицях книгарень, і український еміґраційний загал ними не цікавиться. Цього роду видання є дефіцитовими без уваги на наукову вартість розвідки, нарису, наукової студії чи статті.

Якраз з уваги на конкуренцію, варто було б молодим українським науковцям як зробити те, що можна ще зробити, для придбання українській науці, українській національно-визвольній боротьбі річ ясна почерез науку, громадських прав, у міжнародньому науковому світі. Українська праця серед чужих, популяризація української визвольної ідеї в різних державах, серед різних народів, — це здається суть праці нової ґенерації українських науковців. Ми не думаємо, що з публікації українських науковців в чужинецьких виданнях, український загал не може користати. Зокрема, якщо буде місце для друку праць, та врешті потрібні фонди.

Отже приходимо до засадничого. Не так нова ґенерація українських науковців, як радше українська еміґраційна спільнота, відповідає за витворений стан.

А що цей стан є аномалією і варто працювати над його поправою — не має сумніву.

Часопис «Народня Воля», орган Украніського Робітничого Союзу в свойому числі з дня 22-го вересня зачіпає дуже цікаву тему українсько-жидівських відносин. Стаття «Засаднича річ в українсько-жидівських взаєминах» є написана під враженням статті Якоба Ґлятштайна, що друкувалася в жидівському часописі «Дер-Туґ Морґен». Ґлятштайн твердить, що жидівська спільнота на терені СССР не є зацікавлена сепарацією від сучасного совєтського союзу, і буде в межах Союзу здобувати собі відповідні громадські і національні права.

Автор статті в «Народній Волі» п. Н. Нал., виходячи з міркувань Ґлятштайна стверджує, що національна меншість може упорядкувати своє відношення до народу й держави місця поселення в двоякий спосіб. Перший це:-

-... можливість рішитися в своїй голові й серці стати тривалим членом країни, дістати в цій країні всі громадські права, рівні з правами національної більшости, але разом з тими правами щиро перебрати також усі громадські обов'язки. До цих обов'язків належить не тільки податок гроша, але й податок крови в обо-

роні життєвих інтересів цієї країни».

«... Друга можливість для розсіяної національної меншини полягає в тому, що вона почуває себе імігґрацією і хвилевим приходнем у цій країні, отже чужинцем під кожним оглядом. Вона має певні зарібкові інтереси і після закінчення свого зарібкового труду вона виїзджає геть. Така розсіяна меншість не набуває громадських обов'язків. Вона живе на цій території тільки з виразного дозволу влади тієї країни і має обов'язок виїхати геть, якщо влада цієї країни не продовжить свого дозволу...».

Автор каже, що жидівська меншина в Україні радо приймала громадські права, одначе не хотіла приймати на себе громадських обов'язків. В усі часи і під всіми окупаціями жидівське населення утотожнювало свої інтереси з інтересами окупаційної влади, і не цікавилася життям і боротьбою народу-автохтона.

Здається не було б застережень щодо думок автора, як-би не специфічність жидівської еміґрації. Вона відрізняється від інших еміграційних своєю так-би мовити професійністю. З уваги на це, одиноко в випадку держави Ізраїля жиди приймають на себе не лише права, але й обов'язки громадян країни. Інша справа, що в випадку інших народів і держав, Америки, Англії, Росії, жиди вміли стати повноважними громадянами названих країн, й відіграли в житті й розвитку цих країн поселення — визначну ролю. Коли ж іде про жидівську меншість в Україні, то вона ніколи не кооперувала з українською більшістю, і в Україні не бачила навіть в дуже вузькому понятті своєї батьківщини У висліди ми мали цей факт, що жиди поселені в Росії вважали Росію своєю батьківщиною і за неї боролися, а жиди в Україні теж .... вважали Росію, Польщу чи Румунію своїми відносними батьківщинами і за них боролися. Є ясно, що з цією хвилиною коли жиди на українській землі, відчують і зрозуміють спільноту інтересів поміж собою і гостинним народом, співвідношення одних до других, і українсько-жидівська співпраця не будуть в оплаканому стані.

Більше того самого. Тобто більше крику «ловіть злодія» продукують часописи «Гомін України» і «Шлях Перемоги». В 38-му числі «Гомін України» приносить статтю «Два брати Шемердяки — одна лінія». Чи «Гомін України» зупиниться на цій статті, — важко сказати. Бути може що по черзі вся еміґрація стане предметом вівісекції з уваги на родини поза залізною завісою. Здається до цього йде. Вправді «Гомін України» пише що:-

«... Редакторові Володимирові Шемердякові вільно мати таку чи іншу опінію....»

Та це здається данайський дар, ця свобода опінії, бо «Гомін України» стосуючи брутальний моральний терор і безоглядний шантаж — ставить свободу думки само собою під знак запиту. Виходить що берлінський комітет, що теж пробував терроризувати еміґрантів присутністю їхніх родин в СССР — не закінчив ще своєї діяльности. Власне чомусь погромницька стаття «Гомону України» приводить на гадку репатріяційне запрошення комітету «За возвращение на родіну». Навіть зміст репатріяційного запрошення і стаття в «Гомоні України» — подібні до себе змістом. Під репатріяційним запрошенням берлінського комітету були підписи, нажаль під статтею в «Гомоні України» — їх нема. Скромність.

На підтвердження факту, що кого не може досягнути КҐБ чи Служба Безпеки, того пробуватиме морально ломати й шантажувати преса Закордонних Частин — не треба було довго ждати. Три інституції — одна лінія.

Крім внесення моменту т. зв. родинного терору в українське еміґраційне життя, статті в «Гомоні України» і «Шляху Перемоги» — не приносять нічого нового й цікавого. В Українській джунґлі — без змін.

ПРИЗНАЄМОСЬ ДО ПОМИЛКИ...

Признаємося, що ми мали ілюзії. Ми надіялися, що відповідальніші керівники ЗЧ після трагічної смерти Ст. Бандери застановляться. Передумають свої позиції, передискутують все дотеперішнє, зважать його зріло й зрівноважено, а тоді вже рішать, що і як їм робити, щоб нарешті повести діяльність корисну для цілої нашої спільноти.

Такого ми сподівалися. Ми думали, що смерть Ст. Бандери потрясе його співробітниками й вони схаменуться. Але вже в скорому часі ми переконалися, що помиляємося. Почалося з вияснюванням смерти Ст. Бандери. Замість солідної провірки, замість чесної відважної інформації цілої нашої суспільности про умовини смерти, нове керівництво ЗЧ почало

через свої пресові органи справу замотувати, замість вияснювати. Треба було аж нашого натиску, щоб подано публічно до відома, що Покійник перед самою своєю смертю перебував з пн. Матвієйко й що вона є остання особа, яка говорила з ним живим і бачила його живим.

А вершком такої нікому непотрібної роботи була стаття в органах ЗЧ в цій справі, побудована на «зізнаннях» нюторійного в Німеччині Костя Капустинського. Як виходить з преси ЗЧ той Капустинський, перейшовши роки большевицької роботи, нарешті опинився довіреником СБ.

А хто це Капустинський? Уроженець Волині, учень сільськогосподарської школи, студент Богословської Академії, укравитель фільварку за німців, почав співпрацю з большевиками десь ще у час другої світової війни. Брав участь у безчисленних акціях НКВД і інших большевицьких органів проти ОУН, УПА і взагалі українських патріотів. А коли здобув у большевиків найвижче довір'я, був Капустинський перекинений у Берлін зі завданням працювати проти украніської еміґрації. І він працював. Їздив у Мюнхен і інші осередки українського життя, шигував, провокував і доносив большевикам. Накінець чи то йому похювзнулася нога, чи він з якихось міркувань «перейшов» і «зголосився» в німецькій поліції. Тут він відсидів малощо не два роки. Як йому повірили, то свідчать його гіркі жалі на поведінку поліційних органів та й факт, що визбувся він там — в час «милих» розмов — своїх зубів. Опинившися на волі, Капустинський почав підсуватися до різних українських середовищ. Ніхто його не приймає. Не було ради й він чіпився останньої дошки рятунку й пішов до СБ. І тут став він негайно довіренником, джерелом важливих інформацій, настанов і рішень. Навіть в такій преважливій і трагічній справі, як смерть Провідника ЗЧ! Все ми могли зрозуміти, але цього таки ні! Все ми могли вибачити, але цього таки ні!

І тому ми своїми доброзичливими, хоч нераз гострими-кого ж бо за дурниці гладять поголовці? — замітками, хотіли привести хлопців до змислів. Але замість того вони розписалися своїм старим стилем. Наклепами, брехнями, поганою лайкою й виливанням помий... А щоб «похвастаться», які то вони удатники, то навіть відкликуються на розмову, яку-то буцім — то В. Шемердяк мав мати в будинку ФБАЙ в Чікаґо. Бідні редактори «Шляху Перемоги» хотять підкреслити тим й накивати: вважай, бо і в Шікаґо діє СБ, що за всім слідить і все знає.

І якже не сміятися з того убожества духа й фантазії?

На тім хочеться закінчити. Але ще передтим слід редакторам «Шляху Перемоги» звернути увагу: не осмішуйте себе! Підіть до першого лішпого правника й він вас повчить, що ніяка прокуратура у світі не «закриє» слідчого поступування у важливій справі, доки справа невияснена. Не пробуйте ввести в блуд нашу публічну опінію подібними аргументами!

І ще одно: кажете, що ми «поширюємо вигадки про сповидні міжусобиці» у вас? А якже ви назвете безсоромне прогнання проф. Вовчука по стільки роках тяжкої і відповідальної роботи? А усунення інших, а висунення на пости зовсім інших людей, прогнавши попередніх. То що це є? Ліпше не чіпайте тієї справи!

•••••••••••••••••

Володимир Щемердяк

НЕБЕЗПЕЧНА ГРА

По дев'ятнадцяти роках, бо стільки років йдуть в нівеч і розвіваються з вітром пляни й почини бандерівської партії, — бандерівці таки нічого не навчилися. Часописи «Гомін України» і «Шлях Перемоги», що є так-би мовити офіціозами Закордонних Частин, дають цьому доказ своїми неперебірчивими методами, інсинуаціями, криком.

Тим разом на допомогу хлопцям з «Гомону України» і «Шляху Перемоги» прийшли люди з незамаскованого червоно-москвофільського фронту. Неначе за дотиком чародійної палички, чи як кажуть москалі «по щучєму велєнію», до атак проти цього журналу і його редактора прилучився часопис «Українське Слово» з Вінніпеґу. Часопис «Українське Слово», як вказує на це одночасність акції всіх часописів, прийшов з допомогою бандерівцям саме в час. «Гомін України і «Шлях Перемоги» здирають з себе маску й поміщують як віродостойні матеріяли все те, що друкує «Українське Слово». Для хлопців з «Гомону України» і «Шляху Перемоги» все що написали вінніпеґські малороси є чимось у роді «Євангелія». Вони пере-

друковують дослівно, що їм подає до вірування комуністична рептилька, і кажуть рядовим бандерівцям в усе це вірити. То ж і нема нічого дивного що рядові члени бандерівської партії носять за пазухою всі три часописи, з певністю й переконанням, що все, що подають їм до вірування — большевицький і бандерівський проводи, — є безумовною правдою.

І в цій спробі розбурхати пристрасті й фанатизм бандерівського загалу, при допомозі передруків і цитат з большевицької преси, полягає небезпечна гра провідників Закордонних Частин. Збудовані морально в атмосфері Вартоломіївської ночі супроти українців поза Закордонними Частинами, рядові бандерівці можуть в один день опинитися, так як це було в минулому, перед завадннями, які їм не під силу. Бо вогонь громадянської війни може запалити навіть така горстка людей як бандерівська партія, незалежно від того, що в розбурханому вогнищі громадянської війни може прогоріти до решти партія, що вважає моральний і фізичний терор підставовим принципом своєї чинности. (Статті й коментарі в «Гомоні України» і «Шляху Перемоги», з передруками з большевицької преси, є таким відкритим закликом до погрому й розправи, до безоглядного наступу).

Одночасність виступів большевицької і бандерівської преси вказує на те, що за цими виступами криється одна і та сама рука. Фронтовий наступ московських аґентур і аґентів має різні форми й різні дороги. Данило Чайківський уточнює ці методи пишучи в «Шляху Перемоги» про семигодинну конференцію автора цієї статті з урядовцями Федерального Бюра Інвестиґацій. Це є дуже цінне признання. В Україні як відомо нема ФБІ й приятелі Чайковського мусять оббивати пороги КГБ з своїми доносами. Що ж — привик пес бігти за возом — біжить і без воза.

Надзвичайно цікавим моментом, що його широко використовують хлопці з «Гомону України» і «Шляху Перемоги» є т. зв. «большевицька формула». Є це спроба зґвалтувати, знечулити, й морально стероризувати українську еміґрацію при допомозі «большевицької небезпеки». Разом з використанням цієї формули супроти інакше думаючих українців, бандерівці вбили собі в голову, що вони перебувають в українському суспільстві на статусі святої і недоторканої індійської корови. Якщо наприклад бандерівці когось замордують, то це є святий морд, бо вони є самооклиregistered канними екзекуціонерами й суддями, і їм вільно все робити, бо це мовляв для України. Кожна спроба оспорити статус святої корови викликає жахливий вереск всіх явних і замаскованих бандерівців. Такі спроби вияснити істоту права на безглуздні морди, невідмінно стягають на голову кожного пробуючого закиди в «большевизмі». Провід бандерівської партії ставить собі за завдання до тієї міри застрашувати українське громадянство «большевизмом», щоб у висліді цього застрашування українці без опору піддавалися екзекуціонерам з Служби Безпеки.

Якже ж треба дивитися на два окремі, нічим не пов'язані з собою факти, один непорозуміння бандерівців з рештою українців, та другий — постава большевицької преси.

Мусимо ствердити що намагання бандерівців наложити терористичний намордник українській еміґрації при допомозі «большевицької формули» — не мають найменшого оправдання. Ми всі бачимо сьогодні як розпинається Нікіта Хрущов за «мир» в ОН і поза ними. Ми теж знаємо, що за мир молиться часто й гаряче Римський Папа . Та те, що Папа молиться, і теж за мир розпинається Нікіта Хрущов, не робить Папу Івана большовиком, а Нікіту Хрущова не робить ревнивим католиком. Переносячи цей приклад на український ґрунт, ми зовсім не бачимо «большевизму», якщо хтось хоче щоб бандерівці оправдали себе з мордів поповнених на особах Грибівського, Сушка, Соколовського, Мицика, Сціборського. Якщо на ґрунті родинних непорозумінь бандерівці вбили одного, сто, чи тисячу совєтських енкаведистів, то ми зовсім до їхніх акцій не мішаємося. Але якщо десь на Волині, в Галичині чи на Засянні, хлопці з Служби Безпеки пролили українську кров, то це нажаль наша справа, і ми не можемо в таких випадках мовчати. «Большевицька формула» тут ні при чому, бо і статус недоторканої індійської корови й несамовитий вереск партійних капралів — це смішні претенсії. Родинні непорозуміння поміж большевиками і бандерівцями це їхня справа й ми до цих непорозумінь не мішаємося. Але наша справа домагатися від Проводу Закордонних Частин, щоб він розігнав під чотири вітри колекцію здегенерованих п'яниць з Служби Безпеки. Наша справа теж домагатися від Проводу Закордонних Частин, щоб він виправдався з непотрібно поповнених злочинів, та щоб відмовився раз на все від морального й фізичного терору.

Бо «... Хто каже що любить Бога а брата свого ненавидить — той бреше», говориться в

св. Євангелії. Парафразуючи й адоптуючи це речення ми можемо сказати, що хто каже що любить Україну а брата свого ненавидить — цей теж бреше. Десять Заповідей не видумали «большевицькі агенти». Вони теж не видумали Заповіді «НЕ УБИЙ». Вправді Бенцалям, Чайківським, Безхлібникам — ця заповідь чужа, і вони напевно спрепарують фотокопію документу з Мойсеєвим підписом, що таку заповідь видумали «большевицькі агентури». Але того роду арґументи, документи й фотокопії, поза членством бандерівської партії, — нікого не переконають. Масовий морд у Вінниці, морд в Житомирі, чи десь на Волині — є в своїй суті однаково огидними мордами, бо хіба не будемо твердити що морд виконаний українцями які приписують собі патріотизм, на інакшедумаючих українцях — є святим мордом.

Займаючи принципове й вкрай неґативне становище до внутрішньо-українського, байдуже чи міжпартійного чи внутрішньо-партійного терору, ми річ ясна осуджуємо і тих людей що дали Бандері затроєні ціянкалею виноградні грона.

Коли ж хлопцям з «Гомонів України» і «Шляхів Перемоги йде про введення на довшу мету терору в українське життя, про акліматизацію політичних вбивств. тощо, — то це гра з вогнем. Плян улаштувати в Україні перманентну Вартоломіївську ніч, що його леліє бандерівський провід — розвіється з вітром так само, як розвіялися всі дотеперішні пляни і концепції цього ж проводу.

Колись-десь впали слова «... Сховай Петре меч — бо хто мечем воює, від меча гине». Я не буду здивований, якщо Бенцаль чи Чайківський спробують звалити вину за це речення на «большевицьких аґентів», чи сплодять відповідні фотокопії і документи. Якщо я спробую переконувати бандерівський загал що це слова Ісуса Христа, то це буде даремна спроба, бо Бенцаль і Ленкавський знають все більше і ліпше, бо вони мають інформації з «першої руки». Отже шкода труду.

Зате, на мою скромну думку, у власному інтересі бандерівського загалу — буде критичний розгляд карколомних інтенцій проводу Закордонних Частин. Сучасна Україна це не Дике Поле, і там ніхто не чекає на екзекуціонерів з Служби Безпеки. Пляни бандерівського проводу забавлятися в перманентну Вартоломіївську ніч — є продуктом хворих людських, відірваних від життя, уяв. Це мертвонароджені пляни. В них найгірше те, що рахунок за нього будуть платити рядові бандерівці, які можуть опинитися у вирі незрозумілої собі траґедії.

На цьому здається вичерпуються відповіді на найбільш цікаві питання, що їх адресують в мою сторону хлопці з «Українського Слова», «Гомону України» і Шляху Перемоги».

Правда, є ще один дуже веселий момент в погромницьких статтях «Гомону» й «Перемоги». Це погоня Бенцаля і Ленкавського за «комуністами». Обом «товаришам», Бенцалеві і Ленкавському не треба буде далеко за «комуністами» вганяти. Вистарчить відсвіжити дещо пам'ять, нагадати минуле.

Спробуйте хлопці цей експеримент, не будете мусіли далеко ходити.

З ЛИСТІВ ДО "С.У."

В. Поважний Пане Редакторе «Самостійної України»

Я читав Ваш журнал «Самостійна Україна» і на 11 сторінці ч. 7 (138) знайшов статтю під назвою «Бажаємо Успіхів». З тої причини я вношу до Вас рішучий протест.

Щодо конфлікту між пп. С. Ленкавським і Я. Стецьком, то це не правда Ваша.

Те все що Ви пишете супроти сл. п. Голови Проводу ОУНр С. Бандеру і Я. Стецька чи С. Ленкавського, то це все Ваша провокація.

Ви тим хочете скомпромітувати членство, симпатиків і прихильників ОУНр. Але цеВам не вдасться. Бо большевики вбили провідника, але його духа ніколи. Та большевики тим краще зміцнили лави борців за визволення українського народу пд проводом ОУНр. Бо українське громадянство довіряє тим хто бореться і свою кров проливає, а не тим що завше займаються брехнями і провокаціями.

Скажім собі правду в очі. На рідних землях в Україні є тільки дві партії, одна це большевики і їх ганебні вислужники, друга це є ОУНр і під її червоно-чорним прапором здобувають синьо-жовтий прапор щоб був вільний.

Бо українське громадянство того свідоме як в Україні так і на еміґрації що Бандерівці боряться не лише в Україні але й на цілинах, по всім Сибірі, чи краще по всім СССР.

На еміґрації п. Я. Стецько їздить по Азії, Америці, Еспанії, Туреччині, всюди шукає прихильників Україні. На Формозі радіостація АБН усвідомляє азійські народи по стороні визволь-

ної боротьби українського народу.

А що роблять панове Мельниківці?

Провокацію, наклепи. Створив п. Андрієвський паризький бльок щоб розбити АБН, стискають руку в УНРаді вислужникам білої і червоної московії. Українське громадянство по обох боках залізної куртини знає добре хто що робить для визволення України.

Коли маємо папір і чорнило писати провокації супроти героїв ОУНр то будьте ласка пишіть проти ворогів України, москалів, ляхів і жидови, яка часто виступає проти нашого українського народу.

Друге. Коли сл. п. С. Бандера писав в «Шляху Перемоги» щоб через голосування створити Світову Централю Українців, то мельниківці це відкинули. Чому? Ми знаємо чому. Бо Ви дуже слабонькі і не маєте багато членства, і не буде кому голосувати за Вами. А ще інші партії мають по 2 до 5 голосів і того боялися.

Сьогодні Ви хочете об'єднання. З ким ми маємо об'єднатися? З тими що сидять в Кацабі, що стискають московську кріваву руку в радіо ліберейшен, що беруть американські доляри з рук ворога?

Ні, з такими наш провід засідати при однім столі не буде. П. Полковникови Мельникови як що дійсно залежить на тому щоб визволити український нарід, то він годен і повинен договоритися з проводом ОУНр і об'єднати перше всю ОУН в одне ціле. Тоді Ви разом зможете щось зробити. Бо всі інші партії або щезнуть, або мусітимуть прилучитися до ОУН.

Полк. А. Мельника я шаную так само як і Стецька чи сл. п. С. Бандеру, хоч я не підчиняюся Мельникові, але я його шаную як українського вояка і полководця.

Я думаю що на Україні буде місце як для п. Я. Стецька і С. Ленкавського так буде місце для п. п-ка Мельника і других.

Отже зіставте ріжні наклепи, інтриґи, супроти своїх політичних чи партійних противників, а беріться більше до боротьби проти ворогів.

Я рівнож не люблю як Бандерівці щось пишуть супроти Мельниківців. Бо ці обидві партії ОУНр і ОУНс це наша найбільша надія, що тільки вони здобудуть Україні волю. А не якісь уердепісти чи там інші. Ще раз Вас прохаю не пишіть таких речей, бо їх не тільки читають свої члени, але і читають наші вороги.

Прошу пробачання за мої недобрі вислови за моє писання, бо я не є ані науковець ані маґістер, а простий чоловік із чистим українським серцем.

Рівнож прохаю Вас п. Редакторе, дайте мені по змозі Вашу відповідь.

Остаюсь до Вас з належною пошаною

М. Гайдамака

****

ЛИСТ ДО п. ГАЙДАМАКИ

Вельмишановний Пане Гайдамака!

Крім Вашого листа, редакція журналу одержала ще кількадесять листів з подібним змістом, з подібними запитами й відповідями на них. Та Ваш лист надзвичайно просто і щиро схоплює нашу українську дійсність, і тому буде це моєю найбільшою приємністю поділитися з Вами думками, на заторкнені Вами проблеми. В цей спосіб буде задоволена цікавість інших українців, що подібно як Ви, затривожені існуючими непорозуміння, і чекають пояснень.

Ми тільки мусимо умовитися наперед, чи Ви такі справді хочете пояснень і коментарів. Бо я пригадую собі один випадок по другій світовій війні. Було це в Ню-Йорку, і я промовляю перед членством 10-го Відділу ОДВУ в Ню-Йорку. Тому що на залі були люди з Вашими переконаннями, я в часі одногодинної промови не згадав ані одним словом про ОУНр, про УГВР чи про траґічні події воєнних років. Не зважаючи на мою ввічливість, люди з авдиторії, взяли мені мою мовчанку за зле, й стали домагатися щоб я говорив і «сказав правду». Коли я почав говорити правду то мені не дали говорити, бо я не говорив те, що людям в авдиторії подобалося.

Ви напевно читаєте пресові видання ОУНр, і напевно відчуваєте, як дуже тяжко є всім догодити. Я поручаю Вашій увазі останні числа часопису «Гомін України» а теж останні числа «Шляху Перемоги». Вони є найкращою відповіддю коли йде Вам про наклепи й провокацію. Читайте їх ще раз, і ще раз, думайте і застановляйтеся над ними.

А тепер перейдемо до думок висловлених у Вашому листі. Я гадаю що зле буде упрощувати ситуацію і твердити що в Україні, на полі бою є сьогодні, чи будуть завтра, тільки дві групи — большевики і бандерівці. Крім одних і других, що складають разом незначний відсоток населення України — є ще український

нарід, українські міліони. Цей український нарід, що його Ви нажаль не хочете бачити, сказав і говорить своє «Ні» московськими окупантам вже сорок три роки. Скільки б ми не пробували додавати павиних пер до успіхів ОУНр, то це не змінить факту, що таку саму відповідь дістав провід Вашої організації від українських народніх мас. Чим скоріше провід Вашої Організації погодиться з фактом, що він і його боротьба зовсім певно перейшли вже до історії — тим краще. Я пишу це сьогодні, а Ви напевне згадаєте колись те, що я пишу. ОУНр вже ніколи не застосує терору у внутрішньо-українських віднюсинах, бо спроба такого терору принесе цій організації тільки і виключно розчарування. Було б краще, коли б провід ОУНр добровільно усунув з своєї організаційної праці й плянів безоглядність у методах, а тим заощадить собі майбутніх розчарувань.

Тягар визвольної боротьби є вже сьогодні всеціло на плечах українських народніх мас, і він там цей тягар залишиться. Якщо зведемо велику боротьбу нашого великого народу до порахунків двох невеличких партій, що в методах своєї праці дуже мало різняться — то зробимо нашому великому народові — велику кривду. Тому що Ваш лист щирий, я не маю причини відноситися нещиро до Вас. Виходячи з цього скажу Вам і щиро й відверто, що коли б ми сьогодні позбулися з України російських окупантів, і перевели там в Україні вибори, то сучасна комуністична влада дістала б не більше як 5 відсотків голосів а ОУНр не більше як 3 відсотки. Решта українців, а я маю на увазі тільки українців і їх голоси, не буде голосувати ані за одною з партій, що на Вашу думку існують в Україні. Ще прошу Вас пригадати собі тим разом мою думку, що визволення України може не мати місця в нашому часі, і його може ні здійснити наше, чи покоління нашої доби. Скажім для прикладу, що на протязі майбутніх сорок років не буде війни, і не буде ситуації, в якій боротьба за визволення нашого народу перейшла б в активні, революційно-збройні форми. На світі може вже не буде мене і Вас, може вже не буде нікого з людей, що про них пишете в свойому листі. Наші, сьогодні ще активні партії й ідеї перейдуть до історії, ситуації, а з нею кличі боротьби — докорінно зміняться.

Але український нарід з своєю боротьбою, з своєю тугою за незалежністю — живе сьогодні й буде живий в цих майбутніх десятиліттях підсвідомого, біологічною снагою перенесеного існування. Бо партії, ідеї, люди — переживаються, зміняються, минаються і відходять — а нарід живе вічно.

У цей день, коли Ви перестанете думати категоріями «ми» і «ви», а станете думати про свій нарід в поширеному аспекті, усвідомите собі силу й снагу українських мільйонів, тоді й Ваш погляд на положення в Україні й поза нею, матиме сенс вічного, матиме в собі контакт з реальним.

Я не пригадую собі, щоб колинебудь і денебудь я сказав чи написав щонебудь злого про Вас, про тисячі таких як Ви, ідейних і відданих Україні членів ОУНр. Я маю повний респект, подив і пошанівок до членів ОУНр, за їхню відданість, карність, ідейність, і за їхню любов до України й українського народу. Та разом з цим я мав, і маю повно застережень, до діяльности проводу ОУНр, чи до діяльности Служби Безпеки, бо ця остання є дуже небезпечним інструментом в руках не менше небезпечних людей. Я пишу про це тут, бо хтось може злобно вмовляти у Вас, що наприклад боротьба за усунення морду з українських політичних відносин, чи боротьба проти аморальних інсинуацій — є боротьбою проти карного й ідейного членства ОУНр.

Коли ж іде про «Кацаб», чи про білих і червоних москалів і непередрішенство, то тут знову маємо непорозуміння. В випадку УНРади ми, українські еміґранти принаймні бачимо і знаємо що діється. Зате, ми не всі і не все знаємо, що робить провід ОУНр. І якщо наприклад провід ОУНр вишколює бідних селянських хлопців, членів ОУНр, і потім відпродує їх «непередрішенським» чинникам по 5 тисяч німецьких марок за голову, то діяльність проводу ОУНр нічим не різниться від діяльности українських відкритих коляборантів з непередрішенцями. Пишете що круги УНРади побирають кріваві доляри. А звідки Ви знаєте і маєте певність що провід ОУНр не побирав до січня минулого року по 70.000 німецьких марок місячно на свою діяльність, та ще й до того з «непередрішенських» кругів. Це крім перепродування живих і бідних людей «непередрішенським» колам. А з цих людей тільки чверть відсотка залишається при житті. Я не є проти цих щирих і ідейних людей, що з доброю вірою виконують накази свого проводу. Але я є. і цього не скриваю, проти того, щоб ці гроші одержані за живий товар, пропивав Іван Кашуба в мюнхенських шинках, чи протрачував їх на німецькі повії. Бо на цих грошах — є українська невинна кров.

Підсумовуючи, разом з всіма можливими

симпатіями до кожного чесного рядового бандерівця і його ідейности, я не можу змусити себе до співання пеанів проводові ОУНр. Я буду прилюдно все наприклад боронити створення відділів «Нахтіґаль» і «Ролянд», і буду прилюдно твердити що вони були інструментом української визвольної політики, помимо цього, що того роду потягнення треба робити спільно. Але рівночасно я буду все осуджувати вбивство Сеника-Грибівського, Сціборського, Сушка й інших, бо я не бачу сенсу в того роду актах, та ще й до того в обличчі ворога. Ми не маємо морального права закидати большевикам, що вони стосують вбивство й терор на нашій землі, бо є серед нас люди, які робили і рішені робити це саме, тобто вбивати фізично чи морально своїх політичних противників.

Коли ж іде про Ваше твердження що мовляв бандерівці вміють робити чуда й зробили щось, чого всі інші українці не можуть зробити, то це є претенсійне і неоправдане життєвими фактами твердження. Ми все чуємо цю саму пісоньку, й будемо її напевно чути ще дуже довго. Ви маєте певність що провід ОУНр дуже багато зробив для визволення України. Але вже сам факт що Україна поневолена сьогодні, й може бути поневолена дуже й дуже довго — сперечається з Вашим твердженням про заслуги ОУНр в визвольній боротьбі. Десять, двадцять чи тридцять років від сьогодні, провід ОУНр буде знаходитися в цьому самому що й сьогодні місці, коли йде про визвольну боротьбу. Провід ОУНр буде сидіти на еміґрації і буде говорити Вам і мені, що він робить велику роботу.

Це є дуже прикро що Стецькови легко зговоритися з еспанцями чи китайцями, і вони йому і Вам ближчі чим українські еміґранти і їхні політичні партії. Виходить що щоб договоритися з п. Стецьком щодо спільної протимосковської боротьби, то ми мусимо вчитися по китайськи. Тоді ми лише з ним договоримося і його люди не будуть нас стріляти. Бо тяжко, дуже тяжко є знайти сліди якоїнебудь кооперації п. Стецька з українцями. Невже китайці йому ближчі?

Цей лист добігає до кінця. Сховайте його, і пробуйте запам'ятати сказане в ньому. У роках чи десятиріччях що прийдуть і минуться, мої скромні думки, розсипані тут і там, можуть Вам дуже придатися.

Може не на всі поставлені питання я дав вистарчаючу відповідь. Ви пишете в свойому листі, що нашу пресу читає ворог. Скромність в моїх міркуваннях про дійсність в Україні чи поза нею — зумовлена фактом присутности ворога. Я тішуся що Ви хочете зімкнути наші лави, і вести боротьбу, спільну й послідовну, з ворогами України. Знаю що так як Ви думає тисячі ідейних і чесних членів ОУНр, почавши від членів проводу а скінчивши на карних членах низових клітин і прибудівок. Признаюся Вам щиро, що навіть в кругах Служби Безпеки є люди які журяться долею визвольної боротьби, й журяться справою єдности націоналістичного руху. А ця спільна, щира журба — скоріше чи пізніше принесе плоди.

З належною пошаною до вас і привітом,

Ваш **Володимир Шемердяк**

В царстві книг

Eugene Lyons: "OUR SECRET ALLIES" (The peoples of Russia). **Duel Sloan and Pears: New York**, 1954, 256 pp.

В 1954 р. заходами видавництва Дуел, Слоан і Пірс в Ню-Йорку та Літл Бравн в Бостоні появилася книжка під поданою вгорі назвою рівночасно в ЗДА й Канаді. Автор книжки «Наші таємні союзники» це відомий журналіст та найтед Прес. Опісля він був якийсь час рейонс працював в роках 1928-1934 в Москві на становищі кореспондента пресової аґенції Юзнавець російської проблематики. Евген Ладактором (видавцем) журналу «The American Mercury», а в час появи книжки «Наші таємні союзники» займав становище senior editor (старшого редактора) в місячнику "Reader's Digest". Крім згаданої книжки він написав ще декілька праць, м. пр. «Московська Карузеля», «Чер-

воне Десятиліття», «Призначення в Утопії» та інші.

На книжковому ринку не часто появляються праці, що мають яке-небудь відношення до народів — перших жертв комунізму. І тому книжка «Наші таємні союзники» та ще з піднаголовком «Народи Росії» зверне увагу читача, що хоче дізнатися докладніше про наставлення народів теперішнього Совєтського Союзу. Тепер маємо багато книжок, що займаються долею народів, як жертв комунізму по другій світовій війні, але література про народи й нації, що перші впали жертвою комуністичної тиранії по першій світовій війні — є дуже мізерна, зокрема в англомовному світі.

Та сподівання читача розвіються по прочитанні вище згаданої книжки, бо промовистий заголовок книжки не зовсім відповідає змістові. Маємо діло з детально й цікаво опрацьованою студією, але вона по суті присвячена виключно російському народові як «жертві комуністичної тиранії». Правда, в підзаголовку додано термін-пояснення «Народи Росії», але хіба для притягнення чи може дезорієнтації читача. В самій книжці про народи, що жили в колишній Росії, а тепер в «своїх» совєтських республіках, говориться дуже мало. Натомість автор дуже спритно переплітає і вживає термінів «Народи Росії» та росіяни, щоб витворити атмосферу близькости та єдности між одними та другими, не лише в політично-господарському, але й культурному сенсі. В необізнаного читача залишиться враження «дрібних різниць» між росіянами та народами, що від століть знаходиться під московською окупацією. Така тенденція автора, знавця і постійного дослідника проблем східньої Европи, а Росії зокрема, робить велику кривду поневоленим Москвою народам — в англомовному книжковому світі. Це не лише видвигання ролі російського народу як рішального чинника в поваленні комунізму, але що найболючіше — це применшування ваги інших народів, що одинокі давали відсіч московській тиранії та завжди вижидають моменту повалення комунізму і враз з цим московської імперії. Згадки про інші народи можна звести до такого загального заключення: «Боротися від звільнення з-під диктатури Кремля, забути про справи, що поріжнюють, залишити думку про окремі держави (це другорядні проблеми)». (ст. 323 і 325).

Дуже багато місця автор віддав на докладне зображення комуністично-большевицької системи. Він не лише наводить свої спостереження як очевидець процесу комунізації колишньої Росії, але також цитує різні дані з усних чи книжкових джерел для повного образу тієї найбільш деспотичної і повної страхіть державної системи. Рівнобіжно з цим він проводить вибілювання царської Росії; вона для нього не є сентиментальною згадкою, а чимось більшим: «старим порядком, вищим від нового» (ст. 56). Звичайно, порівнання комуністичної і царської держав — приносить користь цій останній. Автор іде так далеко в своїх намірах збудити симпатії до царського режиму, що говорить про «гуманність, освіченість і навіть демократизм» передреволюційної Росії. Останнє доказується на примірі вільних козаків з Запоріжжя, які — за словами автора — мали «мілітарну демократію» (ст. 66). Для автора — це теж Росія!

Автор зовсім справедливо не поминає негативних явищ царської Росії. Зрештою факти цензури, погромів і заслань занадто добре відомі в світі, щоб їх можна було промовчати. Це було якраз почвою до назрівання революції. І тому автор пише:- «Росія була відсталою, реакційною і спотвореною суспільними болячками». І дальше згадується про «вбогість, іґноранцію і утиск в обох Росіях, старій і новій; різниці лише в ступенях». (ст. 56 і 57). Але неґативи тих часів не повинні відвертати нашої уваги від всього «доброго чи культурного», що виходило з Росії. І тут зацитуємо слова автора, що вичисливши всі «надбання» царської Росії в літературі, музиці, науці а навіть в законах про працю, видвигнув твердження:- «... що комунізм є неґацією речей споконвіку російських» (ст. 70(, що «большевизм є новий і модерний феномен.... з духовістю неросійською, спрямованою антиросійсько». (ст. 71).

Про прихід большевиків до влади автор пише обширно. Ціллю автора є показати боротьбу російського народу з комунізмом та на різних дрібних фактах доказати терпіння росіян. Цьому краще служать відірвані з історії тих часів окремі епізоди, як хронологічний хід історичних подій. Там маємо опис мордів ЧеКа та згадується про людей, що були на провідних постах тієї поліційної організації. Участь росіян і інших національностей зовсім промовчується. Натомість автор знаходить можливість сказати таке:- «брутальність, морди доконувалися і противниками червоного режиму». І далі автор додає:- «антижидівські погроми особливо реакційними українськими арміями, додали ще один кривавий розділ до трагедії цих людей». (ст. 105).

Коли приходиться назвати найбільше визначних людей та їх боротьбу з комунізмом, автор, виичисливши біломосковських ґенералів, згадує Гол. Отамана Симона Петлюру. Але автор нічого не пише про самостійницькі змагання українського народу та спротив, що його дала українська армія. Автор завзятий ворог комунізму, не добачає змагань українців проти російського червоного імперіялізму.

В загальному автор обминає описувати воєнні дії комуністичних і інших військ. Радше використовує поодинокі випадки для змалювання невдоволення населення з червоної тиранії. Для цього він вишукує російські центри опору не без цього, щоб заторкнути такі центри і в Україні. Закріплення комуністичної влади знаходить спротив вже «довго по війні» таки від самих робітників, що протестують проти ноих драконських законів комуністичної влади. І так:- «на весну в 1931 р. в Харкові десятки тисяч робітників покинули працю одного дня і на масову вічу одобрили резолюції кращих умов праці й більшої політичної свободи». Два роки пізніше «1500 жінок в Одесі вийшли на сидячий страйк», і в обох випадках ГПУ показало хто панує над ситуацією. (ст. 155). Значить, на українських землях постійно йшла боротьба з окупантом, але про це автор не пише.

Поняття України в книзі досить туманне. Згадуючи неврожай в роках 1928-29, — автор пише: «... він мав місце в Південній Росії» (ст. 138). І на цій-же сторінці автор говорить про «спротив кулаків у формі льокальних повстань в Україні й на Кубані».

Про мільйонові втрати української нації в роках 1932-33 від штучного голоду на Україні — в книжці лише така згадка, «в українських, центрально-азійських і кавказьких містах вози забирали ніччю тіла, їдучи від хати до хати» (ст 164). Автор виразно пише, що голод був створений Сталіном та згідно з совєтськими плянами знищив сім мільйонів людей. Звичайно, про найбільші втрати українського населення не говориться.

В розділі про большевицько-німецьку війну атор не може обійти націоналістичних сентиментів українців, білорусів й інших етнічно неросійських народів. Українці витали німецькі війська як визволителі, радіючи з поразки й визволення від комунізму. Про настрої українського населення найкраще говорить таке,- «На Хрещатику німців витали квітами; вулиці Києва були заповнені веселими людьми з численними мужчинами військового віку» (ст. 216). Автор пише про пляни екстермінаційної політики Гітлера в відношенні до українців та про небажання дати зброю в «російські чи українські руки» (ст. 225). Але найцікавіше-це зацитування думки промінентного члена німецького ґенерального штабу (прізвище не подається) який заявив американському журналістоі по війні:- «Ми програли війну в Росії не під Сталінґрадом, але скорше, в Києві, коли ми піднесли свастику замість українського прапору» (ст. 232). Не дуже докладно, але автор згадує про формації проти-большевицькі інших народів, хоча ґенералові Власовові присвячує цілий розділ.

Один з кінцевих розділів книжки заторкує найбільш дражливе для автора питання, а іменно: імперіялізм комуністичний, чи російський? І тут впадає в очі, як дуже турбує автора утожнювання царського імперіялізму з комуністичним. За словами автора:- «Розвиток національних російських інтересів посувається вперед лише до тієї мети, в якій це згідно з комуністичними цілями» (ст. 313). Значить, не має комуністичного, російського імперіялізму, але йде експанзія комунізму, під російською маскою. Така арґументація може переконувати лише наївних, або людину, що ніколи не зазнала досвіду царсько-російського, чи комуністично-московського панування. Обороняючи царський імперіялізм, що був виключно російським, автор доказує що:- «... в більшості народи, охоплені російською експанзією, походять зі слов'янської родини: Великі Росіяни, Малі Росіяни (українці), Білі або Білоросіяни.

Різниці між ними не такі різкі, як між каталонцями й андалюзійцями в Еспанії, баварцями й прусаками в Німеччині (ст. 316). Автор застерігається, що він не «обороняє» російського імперіялізму, бо паралельні процеси відбуваються в цілому світі. Культурний і історичний розвиток Росії і України переплітається і важко його розмежувати. Щодо самостійности держав, в тому й України, то це за словами автора:- «...проблеми етнічні й територіяльні, але з катеґорії сербо-хорватських проблем у Югославії. Вони не є властивою частиною комуністичної проблеми, з якою людство покликане боротися (ст. 319). І там сказано таке:- «... справа української держави існувала перед приходом большевизму й буде продовжуватися після цього, як большевизм стане поганим спомином. Коли вільний світ пропаґуватиме суверенні держави для України, Білору, сі, Грузії, Азербейджану, Туркестану, то ризикує — 1. відчуженням росіян, що вірять в єд-

ність імперії; 2. відчуженням неросіян, що хочуть жити в федеративній системі на взір Швайцарії чи ЗДА; 3. відчуженням етнічних груп, що їх пропущено в листі майбутніх самостійних країн (ст. 32·). З другої сторони, коли пропаґувати неподільність Росії, то ризикується ворожою настановою мільйонів неросіян, що стремлять до окремих держав. На думку автора найкраще не втучатися в ці другорядні проблеми. Виходить, що бажання мільйонів людей жити в своїх вільних, окремих державах, без комуністичного чи іншого московського поневолення — це другорядна справа для народів, що виростають в свободі та вільно розвиваються. Наголошування національних проблем не є приємним для атора. Даючи яркий образ комуністичної дійсности та загрози для людства та заторкуючи проблеми інших народів в комуністичній неволі, автор не може поставитися ясно до справи їх визволення а не може здобутися на об'єктивне зображення дійсности неросійських народів. Політика визволення народів з-під большевицькокї неволі (автор не бачить російської неволі для тих народів в минулому й сучасному) знаходить такий рецепт:- «... маємо працювати над звільненням всіх народів від совєтських кайдан» (ст. 32з).

Ось як автор розв'язує питання боротьби й поневолення комунізму:- «...боротьба з диктатурою Кремля, а не Росією» (ст. 325).

Володимир Сторожинський

З життя в ОДВУ

ЖИВИЙ МОНУМЕНТ

(В 60-ліття народин та 40-ліття громадської) діяльности інж. Степана Куропася

Перегортаючи сторінки історії нашого народу, ми дуже часто дивуємося й задумаємося, над фактом незбагнутої, невиясненої сили, що дрімає в народньому орґанізмі. Бо інакше годі пояснити собі присутність нашої нації на земному ґльобі. Мусіло бути щось, якась приспана, а разом з цим могутня, вічно жива й нуртуюча невпинно сила, що вивела нашу націю в двадцяте століття. На перехресті Азії й Европи, в найбільш несприятливій ґеоґрафічно ситуації, українці в історичному поході зберегли себе в боротьбі з степовими кочовиками, вистояли на своїй землі в боротьбі з татарами, турками, поляками, москалями.

Та було б здається перебільшення приписувати цю вітальність, цю стійкість в боротьбі, цю невияснену снагу до життя, — тільки біологічним, підсвідомим силам. Поруч з цією безумовною, все-присутньою тугою, разом з біологічним, природним хотінням жити, в цьому історичному поході нашої нації, все діяли, жили й творили, вели за собою й давали приклад, — люди окремої психологічної відміни, люди, що понад мале й особисте, вміли бачити вперед, вміли відчувати інакше як їхнє довкілля, люди, що знаходили в поході своєї нації окреме місце, виразно обрисовану відповідальність. Як на полі бою, все знаходяться руки що піддержують захитаний прапор, так і в житті нації, все знаходяться люди, що йдуть на поклик доби, й беруть життя як обов'язок, як наказ.

В такому аспекті, в перспективі вічного, ми беремо й дивимося на життя й діяльність одного з найстарших і найбільш заслужених піонерів українського націоналістичного руху на терені Америки, інж. Степана Куропася. Він є живим відповідником й взірцем тієї вічної і незламної української людини, що в поході сто літь не загубилася, не піддалася, не зневірилася й не впала. Він є рівночасно живим запереченням теорії про загублену й зневірену українську людину, людину що паде під тягарем відповідальности, тікає від труднощів, зневірюється.

Нація наша, подібно як дерева в лісі. Вона має своїх кремезних відпорних на вітер і бурю дубів, і має повно тендітних кущів. В тіні могутніх дубів, під їх опікою, ростуть, розвиваються й набирають сил, інші, менші, дерева. В подібний спосіб росте, розвивається, іде по дорозі свого історичного призначення наша нація.

З села під Перемишлем, почерез стрілецькі окопи, еміґраційні злидні, аж до провідної й відповідальної позиції в житті американських українців — далека дорога. І коли б ми визнали беззастережно правдою формулу про загублену українську людину, й зміряли всі ті труднощі й тягарі, що їх переборов на свойому життєвому шляху український січовий стрілець — Степан Куропась, то його зломання, загублення й втеча, повинні були б мати місце вже тому тридцять років назад.

Інж. Степан Куропась

Але ні. Ця сама сила, що спонукала Лесю Українку пливти проти течії, ця сама сила внутрішнього психічного порядку казала інж. Куропасеві йти на нові змагання після одних програних. Він усвідомляє собі, що програні визвольні змагання, це тільки один етап, це тільки одна невдача, й вона в ніякому разі не дає права зложити зброю. Треба знову, треба наново її кувати, треба приготовляти свій нарід до нового зриву, до нових етапів боротьби. Треба в ньому берегти, як приховані в попелі іскорки віри, щоб було з чого розікласти десь знову нове багаття, щоб було з чого напоїти силою нові пориви, нові походи.

І ніщо не захитало, не зломало українського січового стрільця в його переконаннях, в його вірі, в його твердих постановах. Війна не закінчилася для інженера Куропася в той день, коли замовкла на окопах зброя й знеможена Українська Армія склала зброю. Вона для нього тільки почалася, і він з новим молодечим запалом, з новою силою, кинувся у вир цієї нової війни, що в його розумінні була тільки передишкою поміж двома збройними.

Приходить еміґраційний період в житті інж. Куропася, й ми бачимо його в Празі. Він вірний прапорові і своїм військовим провідникам, і разом з ними творить Українську Військову Організацію. Повертає в Україну, бо там, на думку не лише його власну, але й на думку Проводу УВО, є вирішне поле бою. Там треба бути в народі й серед народу, там треба підсичувати пригрпані окупантами іскорки віри.

Життя інж. Куропася, від фронтових окопів, до Чікаго, виглядає як казка, як пригоди новітнього барона Мюнхгавзена. Може це тому, що психічною особливістю інж. Куропася є подібність, є аналогія, до подібних постатей в українській історії. Ми маємо тут на думці синтезу леґендарного козака Мамая й Байди-Вишневецького. Обі історичні постаті є неперевершеним прикладом своєрідного укр. позитивного волюнтаризму, власного українського оптимістичного життєвого наставлення, власного українського світосприймання. Як ми вже сказали вгорі, українська нація все мала в своїй історії, в свойому лоні, — людей з дотиком, з сенсом вічного в свойому житті, в своїх починах. Такий був в свій час, в свойому історичному періоді Байда-Вишневецький, творець Січового Ордену, що сміявся в очі своїх мучителів.

Таким на свій час, на свій історичний період є безумовно інженер Степан Куропась. Він теж з усміхом, з вірою, з певністю себе, — сказав ворогам свого народу «НІ», й це ні, це «ніколи» українського січовика, він несе як єдину правду свого життя.

Він не залишається сам з своєю вірою. Він передає її іншим. Він несе прапор української боротьби на чужину, бо він знає, що залишений на українському чорноземі нарід, тільки тимчасово зложив зброю.

Живе життя має живі потреби. Воно все посувається вперед. І ми бачимо інж. Куропася за улюбленою працею. Він організує в Чікаго український тижневик «Україна», належить в один і той-же час до кільканадцяти українських товариств і організацій. А всюди треба дати з себе працю, час і гріш. І інженер Куропась є всюди, всюди дає свій час, свій гріш, свою працю. Вічна і незламна українська людина, що не тільки пливе проти течії, але й рве других за собою. Його серце б'ється в одному ритмі з народом України, з його злиднями й боротьбою.

Інженер Куропась бере живу й активну участь в творенні Організації Державного Відродження України. Це-ж бо його військові команданти дають наказ створити запілля українській визвольній боротьбі. Від цих днів, від

стрілецьких окопів і таборів полонених до сьогодні, інж. Степан Куропась, все під одним прапором, все повний життє-радісного оптимізму, і все йому здається, що робітничі штани й сорочка це фікція, це неправда, й що на ньому вояцький однострій українського війська.

Таким, все на полі бою, все в перших лавах, все з юнацьким усміхом на обличчі — бачимо його ми й сьогодні, в шістдесяті роковини з дня народження, й в сорокові роковини його громадської праці. Минають роки й кладуть свою вагу на плечі Усусуса. Але поетові слова «Я хочу бути вічноюним, незломномолодим...» не дають спокою нашому Ювілятові. Ми його бачимо все і всюди, і він є гідним сином свого народу на чужині, народу в боротьбі. Щасливий той нарід що має таких синів, бо його кров, його жертви — не підуть на марне. Колись, в один день, нарід цей скине окови, й згадає свого сина за далекими морями, що вмів любов до свого народу нести крізь життєві невдачі й бурю, та приніс її недоторкану й чисту до свого шістдесятиліття.

А заки прийде ця радісна й щаслива днина, ми тут на еміграції мусимо подякувати інж. Куропасеві в його шістдесятиліття за те, що кріпко й мужньо несе прапор свого народу в історичне невідоме. Ми ж бачили його всі, як день-в-день їздив з новими еміґрантами, шукати праці й помешкань. Ми ж бачимо його сьогодні всюди, де потрібна праця, час і гроші.

Свій запал, свої принципи боротьби, вщеплює інж. Куропась в свою родину. Його дім і його родина, це мініятурне Запоріжжя, це бастіон національної свідомости, твердиня непримиримої української душі.

Треба б писати книги, й напевно не стало б слів, щоб передати творчий життєвий шлях інж. Куропася. Це нам не під силу. То ж закінчимо цей скромний перегляд одного великого вояцького життя нашими щирими побажаннями. Жийте нам пане інженере ще других шістдесят літ, і в них помножуйте свої особисті, родинні й громадські успіхи вдвічі. Будьте тим живим монументом, дороговказом і прапором сучасним і майбутнім поколінням. Ми певні, що українські націоналісти, що Організація Українських Націоналістів у Ваше шістдесятиліття одним голосом, почерез простори й океани — підносить тост за Ваше здоров'я і каже — Многая Літа!

НАША ВЛАСНА СПРАВА

Згідно з рішенням Центральної Управи ОДВУ, до кінця біжучого року вестиметься збіркова акція на Пресовий Фонд журналу «Самостійна Україна», та разом, і поруч з нею, акція приєднування передплатників журналу.

Незалежна українська преса, а незалежним журналом є «Самостійна Україна», є власною справою українського громадянства на чужині, справою всіх українців, що доцінюють вагу вільного українського слова. Відповідальні за розвиток журналу, за його обличчя, — є не тільки одиниці, що займаються безпосередньою технічною працею над журналом. Ця відповідальність є збірною відповідальністю членства Організації Державного Відродження України та Братніх Організацій. Від цього усвідомлення відповідальности усього активу ОДВУ — залежатиме майбутнє журналу. Бо наш журнал, а ми хочемо щоб наші читачі й прихильники дивилися на журнал як щось своє, близьке і рідне, не має ніякого неукраїнського джерела фінансів, не має з уваги на це ніяких інших, а тільки українські інтереси на оці. І ми цим горді.

Ця незалежність, цей факт, що єдиним, джерелом з якого черпає матеріяльну і моральну силу наш журнал, — це український важко запрацьований гріш, і це українська незалежна думка, додає нам віри й витрівалости в нашій праці, наповнює нас переконанням в успіх нашої справи. На нашій скромній стійці ми стоїмо на службі української-національно-визвольної боротьби, ми є запіллям тієї фронтової лінії, що на ній наш нарід, день-в-день зводить бої за місце під сонцем. Може не все ми є на висоті завдань, поскільки ми здаємо собі справу з української дійсности в Україні й поза нею. Ми не стоїмо на місці, — ми шукаємо. Ми знаємо, що знайти відвагу й мужність в добу як наша — не легко. Ми відчуваємо, що приходить в житті нашого народу й у нашому, нові події, нові потреби, нові обово'язки. Цей безупинний рух вперед є історичною неминучістю, і ми мусимо доростати, поспішати, й іти в ногу з добою.

Громада великий чоловік. Слово за Вами, дорогі читачі, прихильники й передплатники журналу. Від Вас, і тільки від Вас, залежить його внутрішній зміст і зовнішній вигляд. Журнал «Самостійна Україна» це спільний прапор, що його в рівній мірі несуть всі українсь-

кі націоналісти, незалежно від свого місця в житті націоналістичних організацій.

То ж не занедбуйте своїх обов'язків, бо це не обов'язки мо їх можна помунути, промовчати, забути. Це радше моральний примус тієї міри й сили, що без його заспокоєння, ми не могтимемо спокійно говорити з своїм сумлінням. Бо навряд чи зможе хтось що вважає себе українським націоналістом, збути здвигненням рамен — потреби трибуни націоналістичної думки.

В тижнях і місяцях що перед нами, не забудьте про свою лепту на пресовий Фонд «Самостійної України». Не тільки зложіть свою пожертву самі, але й подбайте, щоб Ваші друзі, знайомі, симпатики націоналістичного Руху — виконали свій обов'язок. Підставою фінансової сили а за нею і спроможностей, конжого пресового органу — є точні передплатники. Вирівняйте свю передплату, і подбайте про приєднання двох передплатників.

В ці хвилини й дні, коли відтягатимемо свій вклад і акцію в розбудову журналу, уявіть собі, що відповідальність за розвиток журналу, за його позицію в боротьбі за визволення України, в роботьбі за оздоровлення еміґраційної дійсности, — лежить на Вас, лежить безпосередньо на Ваших плечах. Навколо нема нікого, кому б Ви скинувши тягар з плечей, передали свою відповідальність.

Ми просимо Вас діяти скоро, здисциплiновано, зорганізовано. Це Ваш журнал, це Ваша справа, це доля Вашого журналу є у Ваших руках. Тому відважно наближайтеся до часу, до потреб, до дійсности. Ви теж на фронтовій лінії визвольної війни, і ні вагання, ні вичікування, ні втеча від обов'язку — не посунуть нас вперед.

Включіться чимскоріш в акцію збірки Пресового Фонду «Самостійної України та в акцію приєднування передплатників. Бо час не спить.

Редакція і Адміністрація журналу.

ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОГО ЗОЛОТОГО ХРЕСТА

В днях 28, 29 і 30 травня 1960, на Оселі ім. Ольжича в Лігайтоні, відбувся черговий З'їзд УЗХ. В тих самих днях відбувся також 22-ий З'їзд ОДВУ.

З'їзди почалися дня 28 травня спільною сесією, на якій були виголошені і передискутовані такі реферати: «Напрямні і завдання внутрішньої політики УНРуху на найблище майбутнє» — інж. О Бойдуник, «Найблищі завдання УНРуху на міжнародньому відтинку» — інж. Д. Андрієвський, «Завдання та роля ОДВУ» — В. Різник, «Завдання та роля УЗХ» — М. Квітковська, «Завдання та роля МУН» — М. Куропась. Потім кожна організація провадила свій власний з'їзд. З'їзд УЗХ в присутности кількадесяти делегаток і гостей проходив в діловій атмосфері. Звіти ствердили, що в останніх двох роках УЗХ скріпив себе під оглядом зросту членства і праці по відділах. Майже всі відділи взірцево співпрацювали з Головною Управою і приходило радо з матеріяльною поміччю в її праці. УЗХ видав спільний обід в неділю, 29 травня, на якому були зачитані письмові привіти а також виголощені привіти організацій і поодиноких осіб. З'їзд мав честь вітати на обіді визначних осіб з жіночого світу. П. Олена Залізняк, голова СФУЖО, вітала УЗХ від тої організації, редакторка п. Ліда Бурачинська від журналу «Наше життя» а д-р Наталя Пазуняк, секретарка СФУЖО, виголосила реферат про великих українських жінок, які віддали для народу багато праці, а нераз і своє життя. З'їзд вітали також інж. Андрієвський і інж. Бойдуник від Проводу Українських Націоналістів.

Перед самим З'їздом Головна Управа УЗХ влаштувала контест по своїх Відділах для здобуття матеріяльних засобів для розбудови допомогового фонду. Контест, несподівано, дав дуже гарний вислід і він поможе поширити діяльність Головної Управи. В контесті змагались за титул королевої і князівен Дітройт, Шікаґо і Клівленд. Головна Упправа постановила влаштувати в початках жовтня ц. р. в Дітройті свято коронування, на яке запросить близькі Відділи.

На слідуючу дворічну каденцію Головної Управи зістали вибрані: М. Квітковська-голова, А. Левкут-перша містоголова, Г. Білоус-секретарка, С. Семеґен — фінанс-референтка, П. Зубальська і І. Біла — членки Управи, всі з Дітройту, А. Куропась з Шікаґо — друга містоголова, П. Різник з Н. Й. — третя містоголова, д-р С. Карпінська Н. Й., д-р Н. Пазуняк з Філядельфії і П. Різник — пресова референтура, Р. Куделя з Н. Е., М. Величко з Сиракюз і М. Особа з Шікаґо — організаційна референтура, О. Ґенґало з Філядельфії — виховна реф., В. Кавка з Клівленду, М. Повх і Л. Карабіневич з Речестер — культ-освітна реф., п. Коцюба з Мінеаполіс — суспільна опіка, М. Кукіз, Л. Крупка і А. Боднар — Контрольна Комісія.

З жалем покидали пані гостинну оселю, де, як сказав інж. Андрієвський, «вже листя буків шумить по українськи».

Галина Білоус

Independent Ukraine

2315 WEST CHICAGO AVENUE

CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.

Return and Forwarding Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. POSTAGE
PAID
Chicago, Ill.
Permit No. 7547

Mr. M. Kawka
1916 Forestdale Ave.,
Cleveland 9, Ohio